

Son Güncelleme Tarihi 04.01.2014

e - akademi
HUKUK, EKONOMİ VE SİYASAL BİLİMLER
AYLIK İNTERNET DERGİSİ

OCAK 2014 - SAYI 135

Makale:

FİKRÎ HAKLARIN TARİHİ GELİŞİMİ

Gökçen TÜRKER^{1*}

ÖZET

Eser sahipliği ile ilgili tartışmalar Antik Yunan ve Roma İmparatorluğu'na kadar uzanmaktadır. Bununla birlikte, eser sahiplerinin eserlerinin yayılması ve çoğaltılması hususunda hak sahibi oldukları düşüncesi antik çağlarda yerleşmemiştir. 15. yüzyılda matbaanın icadı, fikrî hakların gelişimini önemli ölçüde etkilemiştir. Zira matbaa birden çok kopyanın hızlı ve nispeten daha az bir maliyetle çoğaltılmasına imkân vermiştir. Hükümdar tarafından verilen imtiyazlar 15. yüzyılın sonundan 18. yüzyılın başına kadar olan döneme damgasını vurmuştur. İlk imtiyazlar, yazarlara değil, matbaacılara tanınmıştır. Ancak

¹ * Adalet Bakanlığı Tetkik Hâkimi

doğrudan yazarlara imtiyaz tanındığı da görülmektedir. Bu kapsamda ilk yazar imtiyazı, 1486 yılında *Sabellicus'a tanınmıştır*. 18. yüzyılda fikrî hakların gelişimine yönelik önemli adımlar atılmıştır. Bu anlamda, eser sahibine haklar tanıyan ilk kanun 1709 tarihli İngiliz Kanunu'dur. Bunu, devrim fikrinden etkilen Fransa ve fikrî haklar alanında millî düzenlemeler yapan diğer Avrupa ülkeleri takip etmiştir. 19. yüzyılın başlarında, teknolojik gelişmeler sebebiyle, fikrî haklar alanında sınır ötesi bir korumanın gerekli olduğu anlaşılmıştır. Bunu gerçekleştirmek üzere, eser sahiplerine karşılıklı olarak koruma sağlamak amacıyla ülkeler arasında pek çok ikili anlaşma akdedilmiştir. 19. yüzyılın ortalarında, teknolojik gelişmelere paralel olarak fikrî hakka konu ürünlerin sınır ötesi yayılımındaki artış, eser sahiplerinin ve eserlerin milletlerarası korunmasında işbirliğine olan ihtiyacı tetiklemiştir. Bu sebeple, fikrî haklar alanında günümüze kadar pek çok uluslararası ve bölgesel sözleşme imzalanmıştır.

Anahtar kelimeler

Fikri haklar, Bern Sözleşmesi, Evrensel Telif Hakları Sözleşmesi, Dünya Fikrî Mülkiyet Örgütü (WIPO), TRIPS Anlaşması, WIPO Telif Hakları Andlaşması, Montevideo Sözleşmesi.

ABSTRACT

The concern for recognition of authorship dates back to Ancient Greece and Roma Empire. However, the idea that the author had rights to control the dissemination and copying was not well established in ancient times. The advent of printing in the fifteenth century had a significant impact on the development of copyright, as it permitted the printing of multiple copies quickly and at a relatively little expense. The period between the late fifteenth to the early eighteenth century was marked by the privileges granted by the crown. At fist privileges were granted to printers rather than authors. However there were instances of direct grants to authors. In this context, the first *author's privilege* was granted in 1486 to *Sabellicus*. *In the eighteenth century* important steps in the evolution of copyright were taken. In this respect, the British Act of 1709 was the first law to recognise rights of authors. This was followed by France inspired by revolutionary ideas and the other European Countries enacting national copyright laws. In the beginning of the nineteenth century, due to the technological

developments it was realized that trans-border protection was required in the copyright field. To this end many bilateral treaties were made between the countries to ensure mutual protection of authors. By the middle of nineteenth century, increase in the trans-border dissemination of the copyrighted works in parallel with the technological developments triggered the need for international cooperation for the protection of authors and their works. Therefore, many international and regional conventions on copyright have been signed to date.

Key Words

Copyright, Berne Convention, Universal Copyright Convention, World Intellectual Property Organization (WIPO), TRIPS Agreement, WIPO Copyright Treaty, Montevideo Treaty.

I. GİRİŞ

Fikrî haklar, yaratıcı fikrî faaliyet sonucunda ortaya konulan ürünler üzerindeki hakları ifade etmektedir. Doktrinde fikrî haklar dar ve geniş anlamda iki farklı şekilde kullanılmaktadır. Dar anlamda fikrî haklar kavramı ile fikir ve sanat eserleri üzerindeki haklar ifade edilir. Buna karşılık, geniş anlamda fikrî haklar deyimi, fikir ve sanat eserleri üzerindeki hakların yanı sıra, patent, marka, endüstriyel tasarım, faydalı modeller gibi türleri de kapsayacak bir anlama sahiptir. Bu çalışmada fikrî haklar deyimi, geniş anlamına uygun olarak, fikir ve sanat eserleri yanında, patent, faydalı modeller ve endüstriyel tasarımları da kapsayan tüm fikrî ürünler üzerindeki hakları ihtiva edecek şekilde kullanılmıştır.

Kültür hayatının toplum yararına gelişimi, fikrî ürün meydana getiren yaratıcı emeğin hukukî düzenlemeler yoluyla etkin bir biçimde korunmasını gerekli kılmaktadır. Bununla birlikte, tarihî süreç içinde yaşanan teknolojik gelişmeler, toplumun ihtiyaçları ve döneme hâkim olan anlayış bu korumanın kapsamının belirlenmesinde etkili olmuştur.

II. FİKRÎ HAKLARIN TARİHÎ GELİŞİM SÜRECİ

Fikrî ürünler, kültür hayatının gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan, toplumun kültür seviyesinin en önemli göstergeleridir. Toplumun kültür hayatının canlılığı ve sürekliliğinin gerçekleşebilmesi için, fikrî ürün meydana getiren kimselere hukukî koruma sağlanması ve kendilerine ekonomik endişelerden uzak bir çalışma ortamının hazırlanması gerekmektedir². Gerçekten de, bilim ve sanatta ilerleme, sağlam bir ekonomik alt yapı ve sağlıklı bir milletlerarası ticareti gerekli kılmaktadır. Bunlar ise ancak sıkı bir fikrî mülkiyet koruma rejimi ile gerçekleşebilir³. Zira fikrî hakların yeterli bir biçimde korunmadığı bir toplumda, bireylerin bilimsel, kültürel ve edebî alanda yeni ürünler ortaya koyma gayretine ket vurulmuş olur⁴. Başka bir deyişle, böyle bir toplum düzeni, bu alandaki yaratıcı çaba ve gücün yok edilmesine, fikrî mülkiyet hakkı sahiplerinin yeni ürünler ve eserler yaratması imkânının ortadan kalkmasına sebep olur. Bu durumun, ülkenin fikrî haklar alanındaki gelişimini olumsuz yönde etkileyeceği muhakkaktır⁵. Bahsedilen sebeplerle, insanların yaratıcı çabasının ürünü olan fikrî haklar, gelişmiş bütün hukuk sistemleri tarafından hukukî korumaya layık görülmüştür.

Fikrî hakların korunması sistemi, Sanayi Devrimi'nden sonra, basım tekniklerinin gelişmesiyle birlikte önem kazanmaya başlamış, 19. yüzyıldan itibaren giderek gelişen ve karmaşık bir hal alan sistem, küreselleşmenin hız kazanmasıyla birlikte ileri boyutlara ulaşmıştır⁶. Buradan hareketle, gelecek yıllarda fikrî hakların korunması konusunda daha ileri adımların atılacağını söylemek, kehanet değildir.

Fikrî hakların korunması, İlk Çağdan bu yana değişik görünüşler ve boyutlar ifade etmektedir. Aşağıda fikrî hakların korunması çağlar itibariyle ele alınmış ve incelenmiştir.

A. İLK ÇAĞ VE ORTA ÇAĞ

---

² KINACIOĞLU, Naci, "Türkiye'de Fikrî Hakların Gelişimi ve Nazarî Esasları", Prof. Dr. Haluk Tandoğan'ın Hatırasına Armağan, Ankara 1990, s. 548.

³ BAŞPINAR, Veysel/KOCABEY, Doğan, İnternette Fikrî Hakların Korunması, Ankara 2007, s. 37.

⁴ GÜNEŞ, İlhami, "5728 Sayılı Yasa Sonrası Malî, Manevî Hak ve Bağlantılı Hak İhlâlleri", LFSHD., 2004, S. 14, s. 341.

⁵ KILIÇOĞLU, Ahmet, Sinaî Haklarla Karşılaştırmalı Fikrî Haklar, Ankara 2006, s. 16-17.

⁶ BAŞPINAR/KOCABEY, s. 37.

İlk Çağda yüksek bir kültür düzeyi görülmekle birlikte, bu dönem güzel sanat eseri sahiplerin korunmadığı bir zaman dilimidir. Gerçekten de, günümüz Kara Avrupası hukukunun temelini teşkil eden Roma hukuku gibi gelişmiş bir hukuk sisteminde dahi fikrî hak ile fikrî hakkın üzerinde tecessüm ettiği eşya arasında bir ayırım yapılmıyordu. Bu sebeple, üzerine şiir yazılmış bir kâğıt, eşya hukuku ilkelerine tâbi bir eşya, kâğıdın maliki ise aynı zamanda şiirin de maliki olarak kabul ediliyordu⁷. Zira fikrin üzerinde somutlaştığı eşya olmaksızın fikrin de söz konusu olamayacağı, eşyanın fikre değil, fikrin eşyaya bağlı olduğu düşüncesi hâkimdi. Bununla birlikte, işleme (hukukî tağyir) fikrin eşyayı takip edeceği ilkesine istisna getirmekteydi. Bir kimsenin maliki bulunmadığı bir taş veya tahta parçası üzerine bir şiir yazması veya resim çizmesi halinde, şiir ya da resmin kıymeti tahta veyahut taşın kıymetinden fazla ise, fikrin sahibi tahta veya taşın da maliki oluyordu. Bununla birlikte, fikir sahibi tahta veya taşın kıymetini eski malike ödemekle yükümlüydü. Söz konusu ilke, işlemeye konu eşyanın eski haline getirilmesinin mümkün olmadığı durumlara münhasırdı. Aksi takdirde, şiir veya resmin kıymeti sanat açısından ne kadar üstün olursa olsun, eşyanın eski haline getirilerek, malike teslimi söz konusu olmaktadır⁸.

---

⁷ **HİRSCH**, E. Ernst, Hukukî Bakımdan Fikrî Say, C. 1, İstanbul 1942, s. 21; **AYİTER**, Nuşin, Hukukta Fikir ve Sanat Ürünleri, Ankara 1981, s. 16-17; **Aynı Yazar**, İhtira Hukuku, Ankara 1968, s. 12-13; **TEKİNALP**, Ünal, Fikrî Mülkiyet Hukuku, 5. Baskı, İstanbul 2012, s. 83-84; **EREL**, N. Şafak, Türk Fikir ve Sanat Hukuku, Ankara 2009, s. 36; **GİRİTLİOĞLU**, Nejla, Yayın Sözleşmesi, İstanbul 1967, s. 3. Ünlü Romalı hukukçular, Gaius ve Paulus tarafından, kitabın satın alınması ile kitapta ifadesini bulan fikirler üzerinde de mülkiyet hakkının kazanıldığı, bir kimseye ait madde üzerine yazılan şiir veya nutukların, ya da resmedilen bir tablonun, şiir veya nutku yazan kimseye ya da resmi yapan kimseye ait olmadığı, fikrin cismi takip ettiği, zira cisim olmaksızın ne şiirin, ne nutkun ne de resmin varlık kazanamayacağı ileri sürülmüştür. Ünlü Romalı Şair Martialis'un bir vecizesinde "*Ey Fidentinus, kitaplarımı halka kendi eserlerin gibi tanıttığın rivayet olunmaktadır. Şiirlerimi, adımı zikrederek inşat edersen hepsi senin olsun; yok şiirlerimi, kendi şiirlerinmiş gibi halka arz edeceksen, evvelâ bir kitap satın al ki, bunlar senin olsun.*" ifadesini kullanması, bu dönemde fikrî ürünler ile bunların üzerinde tecessüm ettikleri cisimler arasında herhangi bir ayırım yapılmadığını göstermektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **HİRSCH**, Fikrî Say, s. 21.

⁸ **HİRSCH**, Fikrî Say, s. 21-22.

Fikrî ürünlerin mekanik olarak çoğaltılması imkânın bulunmadığı, bu sebeple, ekonomik bir değere sahip olmadıkları bu dönemde, bahsi geçen ürünlerin korunması ihtiyacı söz konusu değildi⁹.

Yazarlar açısından İlk Çağ, karanlık bir dönemdir. Zira bu dönem, birçok şiir ve hikâyenin gerçek sahiplerinin bilinmediği ve edebî eserlerde anonimliğin söz konusu olduğu bir zaman dilimidir¹⁰. Bununla birlikte, bu dönem içinde fikrî ürün üzerindeki hakkın mutlak bir hak olduğu, bu hakkın ihlâlinin ahlâka aykırı olduğu yönünde görüşlere rastlanması mümkündür. Gerçekten de, intihal, Roma'da bir tür manevî hırsızlık olarak kabul edilmekteydi. Şair Martialus'un, eserlerini kendi eserleri olarak sunan kimseleri, hırsız ve şaki olarak nitelendirmesi, bu durum için önemli bir örnek teşkil etmektedir. Zira yazara göre, başkalarına ait eserleri kendi adları ile kamuya arz eden bu kimseler, eser sahipliğinin en önemli mükâfatını, eser sahibinin adını ve şöhretini çalmaktaydılar¹¹.

Orta Çağ da, eser sahibi hakları yönünden İlk Çağ gibi karanlık bir dönemdir. Zira bu çağda da belirgin özellik anonimlik¹². Fikrî ürünlerin, üzerinde cisimlendikleri maddî mallardan ayrı bir hak konusu olabilecekleri fikri Orta Çağ'da da yerleşmemiştir. Eseri meydana getiren kimsenin, eserin kopyalanmasına itiraz etme hakkı bulunmamaktaydı. Bu sebeple, söz konusu dönemde herkes yararlanmak istediği eseri kopyalama veya ücret

---

⁹ **AYİTER**, Fikir Ürünleri, s. 16; **TEKİNALP**, Fikrî Mülkiyet, s. 84; **ERDİL**, Engin, Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunda İşlenme Eserler, İstanbul 2003, s. 3.

¹⁰ **TEKİNALP**, Fikrî Mülkiyet, s. 84.

¹¹ **ADENEY**, Elizabeth, The Moral Rights of Authors and Performers, New York, 2006, s. 10-11; **AYİTER**, Fikir Ürünleri, s. 16; **Aynı Yazar**, İhtira, s. 12. **DARDAĞAN**, Latin edebî eserlerine yönelik araştırmalardan, Eski Roma'da yazarların eserlerinden kazanç elde ettiklerinin ve fikrî ürünlerin eser olarak toplumda saygı gördüğünün anlaşıldığını belirtmektedir. Yazar, Romalı yazarların cisimlenmiş eser üzerindeki mülkiyet hakları ile eseri yayınlama ve çoğaltma haklarını bedel karşılığında yayıncılara devrettiklerini, tiyatro yazarlarının eserlerini sattıklarını ve her temsilden belli bir ücret aldıklarını belirtmekte; eser sahiplerinin, eserin kamuya arz edilip edilmeyeceğine karar verme yetkisi gibi manevî menfaatlere sahip olduklarını ileri sürmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **DARDAĞAN**, Esra, Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklardan Doğan Kanunlar İhtilâfi, Ankara 2000, s. 14.

¹² **TEKİNALP**, Fikrî Mülkiyet, s. 85.

karşılığında bir başkasına kopyalattırma imkânına sahipti. Bununla birlikte, intihal Orta Çağ'da da hoş görülmeleyen bir fiil olma niteliğini sürdürmüştür¹³.

Geç Orta Çağ, fikrî ürünlerin az da olsa değer kazandığı bir dönemdir. Bu dönemde, rahipler, rahip yardımcıları ve teoloji öğrencileri eserleri kopya ederek çoğaltırlardı. Kopyalanarak çoğaltılan eserler, genellikle felsefi ve dinî nitelik taşımaktaydı¹⁴. Zira bu çağda sanat, yalnız hür insanlarca, para karşılığı olmaksızın yerine getiren bir uğraştı. Paraya ihtiyacı olan sanatçılar, kendilerine bir mesen¹⁵ bulurlardı. Mesen, eserin yayımlanmasını sağladığı gibi, sanatçıya emeğinin karşılığında bir ücret de öderdi. “Şeref ücreti (Honorar)”¹⁶ adı verilen ve basit ücretten farklı bir nitelik arz eden bu miktar, sanatçıya çoğu kez ömür boyu ödenirdi. Mesen, eserin kopya edilmeye hazır nüshası üzerinde dilediği şekilde tasarruf ederdi¹⁷.

Kopyalama faaliyetlerinin merkezleri, gedikler, loncalar, kiliseler ve manastırlardı. Bu dönemde hâkim olan anlayış, “*sanatın Allah'a özgü olduğu ve sanatçının sadece bir aracılık işlevi gördüğü*”dür. Bu anlayış ve kilisenin uygun görmediği eserlerin kopyalanmasına engel olma imkânını elinde tutma isteği, kopyalama faaliyetlerinin kilisede yoğunlaşmasına sebep

---

¹³ EREL, s. 36; AYİTER, Fikir Ürünleri, s. 17. BAINBRIDGE, David I, Intellectual Property, Essex 2007, s. 29.

¹⁴ TEKİNALP, Fikrî Mülkiyet, s. 85. BAINBRIDGE, edebî eserlerin korunmasının önemini sınırlandıran iki faktör olduğunu ileri sürmektedir. Yazar, 15. yüzyılın sonlarından önce, edebî eserlerin büyük çoğunluğunun dinî nitelikte olduğunu ve din adamlarınca uzun süreli titiz çalışmalar sonucunda yazıldıklarını, eserleri meydana getirmek için gereken emek ve yetenek sebebiyle, intihalin o dönemde gündeme gelmediğini belirtmektedir. Ayrıca, o dönemde toplumun büyük bölümünün okuma yazma bilmediğini ve eserlerin manastır veya kiliselerde yararlanılmak amacıyla meydana getirildiğini ifade etmektedir. Bkz. BAINBRIDGE, s. 29.

¹⁵ “Mesen sözcüğü Roma İmparatoru Augustus'un yakın dostu ve danışmanı olan, aynı zamanda İmparatorluğun kültür işlerinin yönetiminin verildiği, M.Ö. 70-8. yılları arasında yaşamış Caius Clinius Maecenas'ın isminden gelmektedir. Clinius Maecenas'ın adı birçok dilde bilim ve sanatın koruyucusu olarak yerleşmiştir.” Ayrıntılı bilgi için bkz. OKTAY, Aydemir, “Mesenlik Bağışçılık ve Sponsorluk”, İÜİFD., 1997, S. 5, s. 281-293.

¹⁶ Honorar deyimi, geniş anlamda ücret olarak anlaşılmalıdır. Uygulamada da vekâlette ivaz (karşılık), vekâlet ücreti (Honorar) olarak anlaşılmalıdır. Bu anlamda olmak üzere, TBK m. 502/III (OR Art. 394 Abs. 3)'de söz edilen ücret, şeref ücreti (Honorar)”, vekâlet sözleşmesinde vekâlet ücretini ifade etmektedir. Gerçekten de, Roma hukukunda vekâlet, bir “şeref görevi”, “şerefli bir hizmet (honorarium=Ehrendienst)”, “dostluk ilişkisi”, “komşuluk ilişkisi” veya “diğer sosyal ilişkilerden kaynaklanan bir iş görme” olarak kabul edilmiştir. Bu sebeple Roma hukukunda, vekâlet ücretsizdi. Vekile herhangi bir ücret ödenmiş ise, vekilin aldığı bu ücret, “şeref ücreti” olarak nitelendirilmekteydi. Bu konuda geniş bilgi için bkz. BAŞPINAR, Veysel; Vekilin Özen Borcundan Doğan Sorumluluğu, 2. Baskı, Ankara 2004, s. 80-81, 105.

¹⁷ TEKİNALP, Fikrî Mülkiyet, s. 85.

olmuştur. Bu sebeple, kilise kopyaladığı eserlerin adeta gerçek sahibi oluyor, sanatçı ise “*bilinmeyen bir usta*” unvanını alıyordu¹⁸.

Daha önce de ifade edildiği üzere Orta Çağ, şairlerin, ressamaların, heykeltıraşların çalıştıkları topluluktan ayrı bir kişilik gösteremedikleri ve pek çoğunun “*bilinmeyen bir usta*” olarak adlandırılması sebebiyle günümüze kadar gelemedikleri karanlık bir dönemdir. Bununla birlikte, zamanla eserlerin yazarlarının adını taşıması olağan hale gelmiş ve intihal kavramı yaygınlık kazanmıştır¹⁹.

B. İMTİYAZLAR DÖNEMİ

Baskı tekniklerinin icadı ile birlikte, mekanik çoğaltma ve kamuya arz kavramları ortaya çıkmıştır. Bu alana ilişkin en önemli gelişme Johann Gutenberg tarafından matbaanın icadı ve bu icadın Avrupa’ya yayılmasıdır. Bu gelişme sonucunda, eserlerin çoğaltılması ve kamuya arzı büyük önem kazanmış ve fikrî ürün ekonomik değere kavuşmuştur²⁰. Gerçekten de, matbaanın icadı ile birlikte, o zamana kadar el yazısıyla ve sınırlı sayıda çoğaltılabilen eserlerin, sayısız olarak çoğaltılması imkânı doğmuş, baskı sanayine sermaye akışı ile birlikte, müteşebbis bir sınıf olan matbaacılar sınıfı ortaya çıkmıştır. İlk baskının gerçekleştirilebilmesi için matbaacının satım ihtimali yüksek bir müsvedde bulması ve bunu baskıya hazır hale getirmesi gerekmektedir. Bu süreç, matbaacının önemli masraflara girmesine sebep oluyordu. Bununla birlikte, diğer matbaalarca ilk baskının kullanılarak, daha sonraki baskıların yapılması çok daha ucuza mal olmakta ve haksız rekabete yol açmaktaydı. Bu sebeple, idarî otorite tarafından matbaacılara basım imtiyazları tanınmış, belirli bir bölgede ve belirli bir zaman süresince, eserin sadece bir matbaacı tarafından basılabilmesi imkânı sağlanmıştır²¹.

¹⁸ **TEKİNALP**, Fikrî Mülkiyet, s. 85.

¹⁹ **TEKİNALP**, Fikrî Mülkiyet, s. 85. İntihal’in Orta Çağ’da hoş görülmeyen bir davranış olduğu yönündeki görüşler için bkz. **AYİTER**, Fikir Ürünleri, s. 17; **EREL**, s. 36.

²⁰ **TEKİNALP**, Fikrî Mülkiyet, s. 82; **AYİTER**, Fikir Ürünleri, s. 17; **Aynı Yazar**, İhtira, s. 13; **EREL**, s. 36.

²¹ **EREL**, s. 36; **AYİTER**, Fikir Ürünleri, s. 17. **DARDAĞAN**, Antik Çağ şaheserlerinin ilk baskısının hazırlanmasının çok önemli bir fikrî çalışma gerektirdiğini belirtmektedir. Yazar, ilk baskıyı gerçekleştiren matbaacının yaratıcı faaliyetinin korunabilmesi için, başka matbaacıların çok az bir fikrî emek harcamak suretiyle bu eserlerin müteakip baskılarını gerçekleştirmesinin engellendiğini ve ilk baskıyı gerçekleştiren matbaacıya basım imtiyazı tanındığını ileri sürmektedir. Bkz. **DARDAĞAN**, s. 16.

Eserin imtiyaz hakkı sahibi kişi veya kuruluşlar dışında basılmasının mümkün olmaması, tekellerin doğmasına sebep olmuştur²². Bunun yanı sıra, imtiyazlar hükümdar veya devlet eliyle verildiğinden, sansürü de beraberinde getirmiştir. Bu sebeple, feodal hâkimin, kralın veya kilisenin aleyhine olan veya böyle olduğu değerlendirilen eserlerin basımı engellenmiştir²³.

İmtiyazlar, baskı zanaatını geliştirmeyi ve teşvik etmeyi amaçlamaktaydı. Bu itibarla, yazarlara eserleri üzerinde koruma sağlamak, bu döneme hâkim olan bir anlayış değildir. Zira yaynevleri ile anlaşarak, eserinden gelir sağlama işi yazarın şahsî bir meselesi olarak addedilmekteydi²⁴.

İmtiyazlar zaman içinde, yayınevi mülkiyeti olarak adlandırılan ve yazar hakkını tamamen bertaraf eden bir aşamaya ulaşmıştır. Bu sistemde, bir eseri basmak için yazara ücret ödeyen yayınevi, eserin mülkiyetini kazanmış oluyor ve imtiyazı uzatıldığı sürece yeni baskılar yapabiliyordu²⁵. Yayınevi mülkiyeti döneminde İngiltere’de, matbaa imtiyazının sahibi “*owner of copy*” olarak nitelendirilmiş, “*copyright*” terimi ise, telif hakkını değil, yayınevinin basım ve çoğaltma hakkını ifade etmek üzere kullanılmıştır²⁶.

İmtiyazlar döneminde, yayınevlerine tanınan basım ayrıcalıklarının yanında, yeterli derecede olmamakla birlikte, eser sahiplerine de malî ve manevî haklar tanınmasına da rastlanılmaktadır. Tarihte gerçek anlamda ilk yazar imtiyazı, Venedik’te 1486’da Sabellicus’a “*Venedik Tarihi*” isimli eseri sebebiyle verilmiştir. Rönesans Dönemi’nde Fransız yazar ve şair Rabelais’e verilen imtiyazda, eser üzerindeki malî ve manevî yetkilerin sentezi görülmektedir. Zira Rabelais’e, eserlerini basma ve satma hakkının yanı sıra, o ana kadar

---

²² **TEKİNALP**, Fikrî Mülkiyet, s. 86; **AYİTER**, Fikir Ürünleri, s. 19.

²³ **TEKİNALP**, Fikrî Mülkiyet, s. 86; **ADENEY**, s. 14; **GEİGER**, Christophe, (Çev.: ŞEHİRALİ, Feyzan, Hayal) “Fikrî Haklar Bilgiye Serbest Erişimi Engeller mi? Fikrî Haklar Alanında Menfaatler Dengesi”, Hirsch’ten Günümüze Fikrî Haklar Tebliğler, Ankara 2004, s. 35.

²⁴ **AYİTER**, Fikir Ürünleri, s. 18.

²⁵ **TEKİNALP**, Fikrî Mülkiyet, s. 86; **AYİTER**, Fikir Ürünleri, s. 19; **EREL**, s. 36-37.

²⁶ **TEKİNALP**, Fikrî Mülkiyet, s. 86; **AYİTER**, Fikir Ürünleri, s. 19; **EREL**, s. 37

yayımlanmış olanları gözden geçirip düzeltme ve haksız yere kendisinin olarak tanıtılan eserleri yok etme hakkı da tanınmıştır²⁷.

Yaşanan gelişmelere rağmen, imtiyazlar döneminde ne matbaa ne de yazar imtiyazlarının eser sahibi için yeterli bir hukukî koruma sağladığını söylemek mümkündür. Zira bu dönemde, eser sahibi eseri üzerinde mutlak hak sahibi olmadığı gibi, eser sahibine belirli bir ücretin verilmesi, eser sahibinin hakkı olarak değil, bir lütuf, bir ihsan olarak değerlendirilmekteydi²⁸.

C. MİLLÎ KANUNLAR DÖNEMİ

Eser sahibi için gerçek bir koruma, Tabîî Hukuk Okulu tarafından geliştirilen, “fikrî mülkiyet” teorisinin ortaya çıkması ile mümkün olabilmiştir. Fikrî mülkiyet teorisi, eser sahibinin eseri üzerinde mülkiyet hakkı gibi tabîî hakları bulunduğu düşüncesine dayanmaktadır. Zira Tabîî Hukuk Okulu, insanın sahip olduğu niteliklerden dolayı doğuştan sahip olduğu hakların olduğunu savunmaktadır. Bu sebeple, eser üzerindeki hakların idarî otorite tarafından tanınan imtiyazlardan bağımsız, başlı başına bir koruma konusu teşkil ettiğini kabul etmektedir²⁹.

Yeni ve Yakın Çağlarda, fikrî mülkiyet teorisinin etkisi ile Avrupa’da eser sahibinin haklarına ilişkin çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bu anlamda, eser sahibine haklar tanıyan ilk kanun 1709 tarihli İngiliz Kanunu’dur³⁰. İngiltere’den sonra, fikrî mülkiyet teorisinden Fransa da etkilenmiştir. Fransız İhtilali’nin de etkisiyle, Fransa’da fikrî mülkiyet hukuku alanında

---

²⁷ AYİTER, Fikir Ürünleri, s. 18.

²⁸ GÖKYAYLA, K. Emre, Telif Hakkı ve Telif Hakkının Devri Sözleşmesi, Ankara 2001, s. 32.

²⁹ AYİTER, Fikir Ürünleri, s. 19; ADENEY, s. 18. KINACIOĞLU, tabîî hukuk düşünce sisteminin, pozitif hukuk düzeninin yetersiz kaldığı olaylar karşısında yol gösteren bir rol üstelenerek, eser sahibinin haklarının korunması gerekliliğini ortaya koyduğunu belirtmektedir. Yazar, bu sistemde yaratıcı insana verilen hakların, kanun koyucunun keyfi bir biçimde bahsedebileceği veya sınırlandırabileceği haklar olarak değil, kendi özel mahiyetleri, varlıkları ve tecelli tarzlarıyla ilgili ve pozitif hukukta kanunlaştırma hareketi başlamadan önce mevcut olan haklar olarak kabul edildiğini ifade etmektedir. Bu sebeple, kanun koyucunun sadece hakların tespitini gerçekleştireceğini ileri sürmektedir. Bkz. KINACIOĞLU, Nazarî Esaslar, s. 550.

³⁰ STERLING, J.A.L., World Copyright Law, London 2008, s., 11, ARNOLD, Richard, Performers’ Rights, London 2004, s. 14; COLSTON, Catherine/MIDDLETON, Kirstly, Modern Intellectual Property Right, London 2005; TEKİNALP, Fikrî Mülkiyet, s. 87, AYİTER, Fikir Ürünleri, s. 20; EREL, s. 37, ERDİL, s. 6; GİRİTLİOĞLU, s. 6.

çeşitli gelişmeler yaşanmış; imtiyazlar ortadan kaldırılmış, eserin ve eser sahibinin korunmasına ilişkin kanunî düzenlemeler yapılmıştır. Bu anlamda olmak üzere, Fransa’da 1791 yılında tiyatro eserlerinde yazara temsil hakkı tanınmış, 1793 yılında bu hak tüm eser sahiplerine teşmil edilmiştir. Siyasî birliğini geç sağlayan Almanya’da fikrî hukuk alanındaki ilk düzenleme, bilim ve sanat eserleri üzerindeki mülkiyet hakkının korunmasına ilişkin 1837 tarihli Kanundur³¹. Anılan Kanun, Alman birliğinin kurulmasından sonra, 1871 yılında İmparatorluk Kanunu³² olarak kabul edilmiştir. İsviçre’de ise, 1884 yılında yürürlüğe giren bir kanunla³³ edebiyat ve sanat eseri sahiplerinin korunması kabul edilmiştir³⁴.

D. TÜRK HUKUKUNDA FİKRÎ HAKLARIN TARİHÎ GELİŞİM SÜRECİ

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, loncalar bir esnaf örgütü olarak faaliyet göstermiştir. Bununla birlikte, yazar veya yayınevi loncalarına Türk tarihinde rastlanılmamaktadır³⁵. Matbaanın Ülkemize 1727 yılında girmesi ve kitapların mekanik araçlar vasıtasıyla çoğaltılmaya başlanması ile birlikte, bu alana yönelik düzenlemeler yapılması gereği ortaya çıkmıştır³⁶. Yazar haklarına ilişkin ilk önemli belge, eser sahiplerine telif hakkı tanıyan 1850 tarihli “*Encümen-i Daniş Nizamnamesi*”dir³⁷. 1857 tarihli Matbaalar Nizamnamesi, kitap sansürü ile ilgili düzenlemeler getirmesinin yanı sıra, matbaaların yazarın hayatı boyunca eserleri izinsiz basamayacağını öngörmektedir³⁸. 1857 tarihli Telif Nizamnamesi’nde ise, yazar haklarının korunması konusunda daha ileri bir yaklaşım

³¹ Bkz. “*Gesetz zum Schutze des Eigentums an Werken der Wissenschaft und der Kunst gegen Nachdruck und Nachbildung*”

³² Bkz. “*Gesetz, betreffend das Urheberrecht an Schriftwerken, Abbildungen, musikalischen Kompositionen und dramatischen Werken*”.

³³ Das schweizerische Bundesgesetz betreffend das Urheberrecht an Werken der Litteratur und Kunst.

³⁴ Konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. **AYİTER**, Fikir Ürünleri, s. 21-23; **DARDAĞAN**, s. 17-18; **ERDİL**, s. 6-7.

³⁵ **TEKİNALP**, Fikrî Mülkiyet, s. 87.

³⁶ **KINACIOĞLU**, Naci, “Ülkemizde Fikrî Hakların Gelişimi”, İlim ve Edebiyat Eserlerinde Çoğaltma Yayma Haklarının İhlali ve Bunun Sonuçları Paneli, Ankara 2000, s. 15.

³⁷ **TEKİNALP**, Fikrî Mülkiyet, s. 87; **KILIÇOĞLU**, Fikrî Haklar, 31.

³⁸ **TEKİNALP**, Fikrî Mülkiyet, s. 87; **KINACIOĞLU**, Hakların Gelişimi, s. 15; **AYİTER**, Fikir Ürünleri, s. 29; **Aynı Yazar**, İhtira, s. 13-14.

benimsenmiştir. Gerçekten de, bu Nizamname ile yazara hayatı boyunca imtiyaz tanımış, kitabı basan ile anlaşma yapmak ve satmak konusunda yeni düzenlemeler getirilmiştir. Nizamnamede ayrıca, yazar ile yaptığı anlaşmada belirlenen sayının üstünde eseri basan matbaacının cezalandırılması öngörülmüştür³⁹. Söz konusu Nizamnamede, eserini bastırmaya malî durumu imkân vermeyen yazarların eserlerinin devlet tarafından bastırılması, bu yazarlara Maarif Meclisi tarafından takdir edilen bir telif ücreti ödenmesi de hükme bağlanmıştır. 1872 yılında bu Nizamname'ye yapılan ilâve hükümlerle, yazarların kitapları üzerindeki haklarının 45 yıl süre ile korunacağı, yazarın ölümü halinde kalan sürenin mirasçılara intikal edeceği hükme bağlanmıştır⁴⁰. İlk Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu 1910 tarihli "*Hakk-ı Telif Kanunu*"dur. Bu Kanun, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun (FSEK.) yürürlüğe girdiği 1 Ocak 1952 tarihine kadar uygulanmıştır⁴¹.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun, toplumun kültür ve sanat hayatında meydana gelen ihtiyaçlara cevap verebilecek niteliğe eriştirilmesi ve Ülkemizin tarafı olduğu sözleşmelerle uyumlu hâle getirilmesi amacıyla, değişik tarihlerde önemli kanunî değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerde, korsan yayınlarla mücadele edilerek, fikrî hakların etkin bir biçimde korunabilmesi de amaçlanmıştır⁴². Kanunda yapılan ilk değişiklik 1983'de 2936 sayılı Kanun ile gerçekleştirilmiştir. Bu değişikliği, 1995'de 4110, 2001'de 4630, 2004 yılında 5101⁴³, 2008 yılında ise 5728 sayılı Kanunla yapılan değişiklikler takip etmiştir⁴⁴.

---

³⁹ **KINACIOĞLU**, Hakların Gelişimi, s. 15; **KINACIOĞLU**, Nazarî Esaslar, s. 553; **AYİTER**, Fikir Ürünleri, s. 29-30; **KILIÇOĞLU**, s. 31; **DARDAĞAN**, s. 24.

⁴⁰ **EREL**, s. 47.

⁴¹ **TEKİNALP**, Fikrî Mülkiyet, s. 87; **AYİTER**, Fikir Ürünleri, s. 30-31; **KINACIOĞLU**, Hakların Gelişimi, s. 15; **EREL**, s. 47; **ÖZTRAK**, İlhan, Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklar, Ankara 1971, s. 11-12; **ÖZTRAK**, İlhan, "Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Korunması Yönünden Pozitif Hukuktaki Tarihî Gelişim", AÜSBFD., 1970, C. 25, S. 3, s. 5; **DARDAĞAN**, s. 24.

⁴² **TEKİNALP**, Fikrî Mülkiyet, s. 87.

⁴³ **SEMİZ**, Ülkemizde korsanlıkla mücadele odaklı bir politikanın 5101 sayılı Kanun ile somutlaştığını, bu politikanın korsanla mücadele etmek suretiyle, fikrî mülkiyet sistemini güçlendirmeyi hedeflediğini, nihai amacının ise, fikrî ürünler alanında yerli ve yabancı yatırımların önündeki engelleri kaldırmak ve yatırım ortamını iyileştirmek olduğunu ifade etmektedir. Yazara göre, korsanla mücadele, eser sahipleri ve fikrî emeğin korunması kadar, fikir ürünleri endüstrisinin gelişimi, yatırımların teşviki, istihdamın artırılması ve vergi kayıplarının önlenmesi açısından da zorunluluk arz etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **SEMİZ**, Özgür, "Bir Kamu Politikası Analizi: Türkiye'de Korsanlıkla Mücadele Odaklı Fikrî Haklar Politikası", ABFMRHD., 2009,

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda, fikir mülkiyet haklarının korunmasına yönelik açık bir düzenleme yer almamaktadır⁴⁵. Bununla birlikte, mülkiyet hakkını güvence altına alan Anayasa m. 35/I'de, "*Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.*" hükmü yer almaktadır. Bu madde, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi m. 27/II'de yer alan "*Herkesin yarattığı, her türlü bilim, edebiyat veya sanat eserlerinden mütevellit manevî ve maddî menfaatlerin korunmasına hakkı vardır.*" hükmüne uygun olarak geniş yorumlanmalı ve eser sahibinin eseri üzerindeki hakkı, Anayasa m. 35 kapsamında korumadan yararlanmalıdır. Zira fikrî mülkiyet haklarının kazandığı yeni anlam ve muhteva da bunu gerektirmektedir⁴⁶.

E. MİLLETLERARASI VE BÖLGESEL KORUMA DÖNEMİ

Fikrî haklar, doğdukları ülke sınırları dışına yayılabilme kabiliyetleri dolayısıyla milletlerarası alanda ihlâlâ açık olan haklardır. Teknolojik yeniliklerin bu yayılmanın hızını arttırması, millî kanunlarla bu hakların yeterli bir biçimde korunmasının mümkün olmadığı gerçeğini ortaya çıkmıştır. Bu sebeple, söz konusu hakların etkin bir biçimde korunmasını sağlamak üzere çeşitli ikili ve çok taraflı anlaşmalar akdedilmiştir⁴⁷.

C. 9, S. 4, s. 35. Korsanlıkla mücadeleyle ilişkin olarak Türkiye'de kaydedilen gelişmeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. age. s. 9-40.

⁴⁴ Değişiklikler: 2936 sayılı Kanun, RG. 3.11.1983, S. 18210; 4110 sayılı Kanun, RG. 12.6.1995, S. 22311; 4630 sayılı Kanun, RG. 3.3.2001, S. 24335; 5101 sayılı Kanun, RG. 12.3.2004, S. 25400; 5728 sayılı Kanun, RG. 8.2.2008, S. 26781.

⁴⁵ Hâlbuki Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nda ve Avrupa Birliği Anayasası'nda (II. Bölüm m. 17/II) açıkça "fikrî mülkiyet hakkı korunacaktır" hükmüne yer verilmiştir. Bu konuda geniş bilgi için bkz. **BAŞPINAR**, Veysel, Mülkiyet Hakkını İhlâl Eden Müdâhaleler, Ankara 2009, s. 108 vd.

⁴⁶ **TEKİNALP**, Fikrî Mülkiyet, s. 37. Aynı yönde görüş için bkz. **EREL**, s. 29; **AYİTER**, Fikir Ürünleri, s. 14. Birleşmiş Milletler üyesi olan her devletin, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10.12.1948 tarihli ve 217(111) sayılı kararıyla kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde insan haklarından sayılan bu hakka, tüm dünyaca saygı gösterilmesinin teminini taahhüt ettiği yönündeki görüş için bkz. **HİRSCH**, E. Ernst, "Bern Sözleşmesi-Genel Mülâhazalar" AÜHFD., 1950, C. 7, S. 1-2, s. 132-133. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi m. 27'de geçen "manevî menfaat" kelimesi ile açık bir biçimde manevî haklar ile korunan menfaatlerin kast edildiği yönündeki görüş için bkz. **ADENEY**, s. 132. Anılan maddede geçen "menfaat" kelimesinin, "fikrî mülkiyet hakları" olarak anlaşılması gerektiği, maddenin manevî haklara yeterince koruma sağlamayan ülkelerde dahi, bu hakların korunması taleplerine dayanak teşkil etmesi sebebiyle önem taşıdığı yönündeki görüş için bkz. **OKUTAN**, Gül, "Türk Milletlerarası Özel Hukukunda Fikir ve Sanat Eserleri", Prof. Dr. Nihal Uluocak'a Armağan, İstanbul 1999, s. 248.

⁴⁷ **AYİTER**, Fikir Ürünleri, s. 24; **ÖZTRAK**, Fikir ve Sanat Eserleri, s. 7; **EREL**, Fikir Hukuku, s. 38. **HİRSCH**, teknolojik gelişmelerin de etkisiyle, dünyanın her yerinde ticarete konu olabilme niteliğini haiz fikrî eserlerin, millî kanunlar uyarınca korunmasının, bu kanunların milletlerarası uygulanma kabiliyetinin bulunmaması sebebiyle yeterli olmayacağını ileri sürmektedir. Yazar, hukuk düzenince teşvik edilmeleri gereken eser sahiplerinin, ürettikleri eserlerinden yeterli karşılığı alamadıkları ve dolayısıyla üzüntü duydukları bir ortamın, toplumun kültürel gelişimini olumsuz etkileyeceğini belirtmektedir. Bkz. **HİRSCH**, Bern Sözleşmesi, s. 134.

Aynı kültürel seviyeye sahip ülkeler, vatandaşlarının fikrî haklarını ikili anlaşmalar yoluyla, karşılıklılık esası çerçevesinde koruma yolunu seçmişlerdir. Bu anlamdaki ilk anlaşma, Prusya ile diğer Alman Prenslikleri arasında yapılmış ve 1827-1829 yılları arasında yürürlükte kalmıştır. Bu anlaşmayı takiben, 1846 yılında Prusya ile İngiltere arasında, 1800'lerin sonuna doğru ise, İngiltere, Fransa, Almanya, Belçika, İspanya ve İtalya arasında ikili anlaşmalar yapılmıştır⁴⁸

Fikrî hakların geniş çapta milletlerarası bir korumaya kavuşturulması kolay olmamıştır. Zira yeterli derecede kültürel gelişim gösterememiş olan ülkeler, kültür bakımından daha ileri düzeyde olan ülkelerin fikir ve sanat eserlerinden herhangi bir karşılık ödemeksizin geçici bir süre daha yararlanmak, belli bir kültür düzeyine eriştikten sonra fikir ve sanat eserlerini koruyan milletlerarası düzenlemelerin tarafı olmak arzusunu taşımaktaydılar⁴⁹.

1. EVRENSEL NİTELİKLİ MİLLETLERARASI DÜZENLEMELER

a) Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesi

19. yüzyılın ortalarından itibaren, eser sahiplerinin ve eserlerinin korunmasına yönelik ortak hükümlerin tesis edilebilmesi için milletlerarası işbirliğine ihtiyaç olduğu fark edilmiştir. 1858 yılında Brüksel'de eser sahiplerinin ve eserlerinin korunmasına ilişkin milletlerarası bir konferans düzenlenmiştir. Anılan konferansın akabinde 1878 yılında Paris'te

---

⁴⁸ ATEŞ, Mustafa, "Fikrî Haklar ve Bağlantılı Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye", ABFMRHD., 2006, C. 6, S. 1, s. 15-16.

⁴⁹ ÖZTRAK, Fikir ve Sanat Eserleri s. 7; Aynı Yazar, Tarihî Gelişim, s. 1; EREL, s. 38. Gelişmiş ülkeler, ekonomik gelişme ile fikrî mülkiyet koruması arasında önemli bir bağ olduğunu savunmaktadır. Yetersiz koruma düzeyinin serbest ticaret hedefine ulaşmayı güçleştireceğini, yenilik yapma şevkini kıracağını, daha düşük nitelikte üretime yol açacağını, rekabeti olumsuz etkileyeceğini ve tüketicilerin katlanacağı maliyeti yükselteceğini ileri sürerek, daha sıkı bir fikrî mülkiyet koruması talep etmektedirler. Gelişmekte olan ülkelerde ise, fikrî ve sınaî hakların korunması konusunda iki tür eğilime rastlanmaktadır. Bu ülkelerden bir kısmı, bilim ve teknolojinin insanlığın ortak malı olduğu inancını taşımakta ve düşük bir bedel karşılığında tüm dünyanın hizmetine sunulması gerektiğini kabul etmektedir. Buna karşılık, daha marjinal bir görüşü benimseyen ülkeler, gelişmiş ülkelerin fikrî ve sınaî hakların korunması konusundaki çabalarının temelinde, teknolojinin yayılmasını kontrol altında tutma ve az gelişmiş ülkelere karşı sahip oldukları üstünlüğü muhafaza etme arzusunun yattığını kabul etmektedirler. Ayrıntılı bilgi için bkz. YÜKSEL, Mehmet, "Günümüzde Fikrî Mülkiyet Hakları ve Azgelişmiş Ülkeler", <http://www.hukukrehberi.net/Details.aspx?id=30>; ILGAZ, Deniz, "Dünyada ve Türkiye'de Sınaî ve Ticarî Mülkiyet Hakları", s. 32, YASED (Uluslararası Yatırımcılar Derneği) İnceleme Yarışması, Yayın No: 40, 1992.

gerçekleştirilen milletlerarası toplantılar, konuya yönelik bir sözleşmenin akdedilmesine ivme kazandırmıştır. Söz konusu toplantılarda, Victor Hugo'nun başkanlığında, Milletlerarası Edebiyat ve Sanat Cemiyeti kurulmuştur. Bahse konu Cemiyet taslak bir sözleşmenin hazırlanması sürecine önemli katkılarda bulunmuştur⁵⁰. Bern Sözleşmesi olarak adlandırılan ve fikir ve sanat eserlerinin korunmasına ilişkin ilk milletlerarası düzenleme niteliğine sahip olan “Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Sözleşme” Belçika, Fransa, Almanya, Haiti, İtalya, Liberya, İspanya, İsviçre, Tunus ve Birleşik Krallık tarafından 9 Eylül 1886 tarihinde imzalanmış ve 5 Aralık 1887’de yürürlüğe girmiştir.

Bern Sözleşmesi'nin amacı, üye devlet vatandaşlarının, roman, kısa hikâye, şiir, oyun, şarkı, opera, müzikal, sonat, çizim, resim, heykel ve mimari yapı gibi yaratıcı ürünlerinden yararlanılmasını kontrol etmek ve bu ürünlerden yaralanılması sebebiyle ücret talep etme hakkının milletlerarası alanda korunmasına yardımcı olmaktır⁵¹.

Bern Sözleşmesi ilk olarak 4.5.1896’da Paris’te, 13.11.1908’de Berlin’de, 20.03.1914’de Bern’de, 2.6.1928’de Roma’da, 26.6.1948’de Brüksel’de, 14.7.1967’de Stockholm’de, 24.7.1971 ve 28.09.1979’da Paris’te değiştirilmiştir. Bern Sözleşmesi’nde yapılan her değişiklik bağımsız bir sözleşme olarak nitelendirilmekte ve üye devletler tarafından kabulü gerekmektedir. Bern Sözleşmesi, “Gelişmekte Olan Ülkelere İlişkin Özel Hükümler” adlı bir Ek’i de ihtiva etmektedir. Sözleşme ile “Bern Birliği” olarak adlandırılan, tüzel kişiliğe sahip, eser sahiplerinin edebiyat ve sanat eserleri üzerindeki haklarını korumayı amaçlayan bir birlik kurulmuştur.

Bern Sözleşmesi üç temel ilke üzerine kurulmuştur. Bunlardan ilki “*millî işlem ilkesi*” olarak adlandırılmaktadır. Bu ilke bir üye ülke vatandaşı tarafından meydana getirilen veya bir üye ülkede ilk kez yayımlanan eserlerin, diğer üye ülkelerde, bu ülkelerin kendi

---

⁵⁰ **STERLING**, s. 15-16. Bern Sözleşmesi’ne hâlihazırda 167 ülke taraftır. Bern Sözleşmesi’nin 26.6.1948 tarihli metni ve Sözleşme’nin bu tarihe kadar geçirdiği aşamalar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **HİRSCH**, Bern, s. 130-145.

⁵¹ <http://www.wipo.int/treaties/en/general/>. Sözleşme hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. WIPO Intellectual Property Handbook: Policy, Law and Use, s. 262-268.

vatandaşlarına sağladıkları korumadan aynen yararlanmasını ifade etmektedir. Konuya ilişkin düzenleme Sözleşme m. 5/I'de yer almaktadır. Buna göre eser sahipleri, Bern Sözleşmesi kapsamında korunan eserlerine ilişkin olarak, kaynak ülke⁵² dışındaki Bern Birliği üyesi ülkelerde, o ülke vatandaşlarına sağlanan veya ileride sağlanacak olan haklardan ve Sözleşme ile özel olarak verilen haklardan yararlanırlar⁵³.

Bern Sözleşmesi'ndeki ikinci ilke "*otomatik koruma ilkesi*"dir. Bu ilkeye göre, Sözleşme ile öngörülen koruma tescil ve tevdi gibi herhangi bir formaliteye uyulması şartına tâbi kılınmaz⁵⁴.

Nihayet, Bern Sözleşmesi'ndeki üçüncü ilke "*bağımsız koruma ilkesi*" olarak adlandırılmaktadır. Buna göre, Sözleşme ile öngörülen koruma, kaynak ülkede öngörülen korumadan bağımsızdır⁵⁵.

Bern Sözleşmesi, eser sahibinin doğrudan dayanabileceği asgarî haklar öngörmektedir. Bu itibarla, üye ülkelerin iç hukuk düzenlemeleri ile Sözleşmede öngörülenden daha üstün bir koruma sağlamaları mümkündür⁵⁶. Buna karşılık, koruma talep edilen Birlik ülkesi mevzuatı, Bern Sözleşmesi'nde yer alan hakların gerisinde ise, Sözleşme kapsamında korunan eser sahibi, doğrudan doğruya Bern Sözleşmesi'nde yer alan haklara dayanabilir. Bununla birlikte,

---

⁵² Bern Sözleşmesi'nde kaynak ülke, m. 5/IV'de tanımlanmıştır. Bu tanıma göre kaynak ülke; bir Birlik ülkesinde ilk kez yayımlanan eser için bu ülkedir. Farklı koruma süreleri öngören çeşitli Birlik ülkelerinde aynı anda yayımlanan eserlerde kaynak ülke, mevzuatı ile en kısa koruma süresini tanıyan ülkedir. Birlik ülkeleri dışında bir ülke ile bir Birlik ülkesinde aynı anda yayımlanan eserlerde, kaynak ülke Birlik ülkesidir. Yayınlanmamış veya ilk defa Birlik ülkeleri dışındaki bir ülkede yayımlanmış eserlerde ise, eser sahibinin vatandaşı olduğu ülke kaynak ülkedir. Sinema eserleri için kaynak ülke, yapımcının çalışma merkezi veya ikametgâhı bir Birlik ülkesi ise bu ülkedir. Birlik üyesi bir ülkede inşa edilen mimarî eserler, ayrıca Birlik üyesi bir ülkede bulunan bina veya diğer yapılara bütünleşmiş sanat eserleri yönünden kaynak ülke bu Birlik ülkesidir.

⁵³ **DARDAĞAN**, Birliğe dâhil ülkelerde, kendi ülkesine nispeten daha etkin biçimde korunan eser sahiplerinin, millî kanun koyucuya iç hukukta gerekli düzenlemelerin yapılması için baskı yapacaklarını belirtmektedir. Yazar, bu sayede, millî işlem ilkesinin millî düzenlemeler arasındaki uyumsuzlukları azaltacağını ileri sürmektedir. Bkz. **DARDAĞAN**, s. 30.

⁵⁴ Bern Sözleşmesi m. 5/II'de "*Bu haklardan yararlanma ve kullanma herhangi bir formaliteye tâbi değildir*" hükmü yer almaktadır.

⁵⁵ Bern Sözleşmesi m. 5/II'de "*.....bu yararlanma ve kullanma, eserin kaynak ülkesindeki mevcut korumadan bağımsız olacaktır.*" ifadesine yer verilmiştir.

⁵⁶ Bern Sözleşmesi m. 19, "*Sözleşmede hükümleri, Birlik ülkesi mevzuatı ile tanınabilecek daha üstün bir korumadan yararlanma talebine engel oluşturmaz.*" hükmünü içermektedir.

eser sahibi kaynak ülkede yalnız millî mevzuat uyarınca sağlanan korumadan yararlanabilir⁵⁷. Birliğe dâhil ülkeler, Sözleşme kapsamında koruma talep eden yabancıları, kendi vatandaşlarına nispeten daha elverişli bir muameleye tâbi tutmak gibi bir çelişkiye düşmemek için iç hukuklarında Bern Sözleşmesi hükümlerine yönelik düzenlemeler yapmışlardır. Bu sayede, Birliğe dâhil ülkelerin fikir ve sanat eserleri hukuku büyük ölçüde paralelliğe kavuşmuştur⁵⁸. Bununla birlikte, Bern Sözleşmesi m. 5, eser sahibini kendi vatandaşlığına sahip olduğu ülkede korumamaktadır. Bu sebeple, Sözleşmenin eser sahibinin vatandaşlığına sahip olduğu ülkeden daha ileri haklar tanınması halinde, eser sahibinin kendi ülkesinde Bern Sözleşmesi hükümlerine dayanması mümkün değildir⁵⁹. Bern Sözleşmesi'nin üye devletler ile kendi vatandaşları arasındaki ilişkilere uygulanmayacağı, üye devletler ile yabancı eser sahipleri arasındaki ilişkileri düzenlediği görüşü doktrinde hâkimdir⁶⁰.

Eser sahibine tanınan malî haklar, m. 8-15'de düzenlenmiştir. Sözleşme uyarınca eser sahibine, tercüme hakkı, eserin uyarlanması ve düzenlenmesi hakkı, dramatik, dramatik-müzikal ve müzikal eserlerin icrası hakkı, edebî eserlerinin kamuya anlatımı hakkı, eserlerin icrasının kamuya iletimi hakkı, yayın hakkı, her hangi bir usul veya yöntemle çoğaltma hakkı, eseri görsel-işitsel bir eserin temeli olarak kullanma ve bu görsel-işitsel eseri çoğaltma, yayma, icra etme veya kamuya ileme hakkı tanınmıştır.

Eser sahibinin manevî hakları ise, Sözleşme mükerrer m. 6'da düzenlenmiştir. Eser sahibine, eserin sahibi olarak tanıtılmayı talep etme hakkı ve eserin her türlü tahrifatına, bozulmasına veya diğer değişikliklerine ya da şeref ve itibarını zedeleyecek her türlü küçük düşürücü fillere itiraz etme hakkı tanınmıştır.

---

⁵⁷ Bern Sözleşmesi m. 5/I', "*Eser sahipleri, bu Sözleşme ile korunan eserleri ile ilgili olarak, bu Sözleşme ile özel olarak verilen haklar yanında, kaynak ülkeden başka Birlik ülkelerinde kendi uyruklarına tanıdıkları veya daha sonra tanıyabilecekleri haklardan yararlanırlar.*" hükmünü içermektedir.

⁵⁸ **AYİTER**, Fikir Ürünleri, s. 28; **TEKİNALP**, Fikrî Mülkiyet, s. 68; **TEKİNALP**, Ünal, "Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun Eser Sahipleri Açısından Yer ve Kişi İtibariyle Uygulanması", Prof Dr. Nihal Uluocak'a Armağan, İstanbul 1999, s. 369-370; **ATEŞ**, Uluslararası Sözleşmeler, s. 21, dpn. 12; **ATEŞ**, Mustafa, Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması, Ankara 2003, s. 43, dpn. 63.

⁵⁹ **TEKİNALP**, Yer ve Kişi İtibariyle Uygulanma, s. 378; **STERLING**, s. 16.

⁶⁰ **DARDAĞAN** s. 33

Sözleşme m. 7/I'de, eser sahibine hayatı boyunca ve ölümünden itibaren 50 yıl süre ile koruma sağlanacağı öngörülmüştür. Aynı maddenin devamındaki fıkralarda ise söz konusu kuralın istisnaları ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Bern Sözleşmesi'nde bağlantılı hak sahiplerine ilişkin düzenlemeler yer almamakla birlikte, anılan Sözleşme fikir ve sanat eserleri hukuku alanında önemli bir adım olarak kabul edilmektedir.

Türkiye'nin Bern Sözleşmesi'ne katılımı uzunca bir sürece yayılmıştır. Türk fikir ve sanat eserleri hukuku yönünden önemli bir gelişme olarak kabul edilen 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması'nın 4. Faslı'nda, fikrî mülkiyet m. 86-91'de düzenlenmiştir⁶¹. Antlaşmaya bağlı Ticaret Anlaşmasının 3. Faslı'nda yer alan m. 14-15'de, Türkiye'nin sınaî, edebî ve artistik mülkiyetin korunmasına ilişkin milletlerarası antlaşmalara 12 ay içinde katılması öngörülmektedir. Türkiye, tercüme eserlere olan ihtiyacı sebebiyle, m. 14'e ihtirazî kayıt ileri sürmüş ve Bern Sözleşmesi'ne taraf devletlerin, konulan ihtirazî kayda bir yıllık süre zarfında itiraz etmeleri halinde, Sözleşmeye taraf olmaya mecbur tutulmama hakkını saklı tutmuştur⁶². Bern Sözleşmesi'ne taraf olan on devlet tarafından ihtirazî kayda itiraz edilmesi sebebiyle, Türkiye'nin Bern Sözleşmesi'ne katılımı mümkün olmamıştır. Bununla birlikte, Türkiye 29.08.1929 tarihinde Fransa ile 27.05.1930 tarihinde ise, Almanya ile akdettiği ticaret sözleşmelerinde, bu devletlerle karşılıklı olarak Bern Sözleşmesi'nin 20.05.1914 tarihli şeklini uygulamayı kabul etmiştir. Anılan sözleşmelerde Fransa ve Almanya, Bern Sözleşmesi'nin tercümelere ilişkin hükümlerinin, iki yıl süre ile Türkçeye yapılacak çeviriler yönünden uygulanmamasını kabul etmiştir. Bu sözleşmelerin sona ermesi ile birlikte Türkiye bu Ülkeler yönünde de Bern Sözleşmesi'nin dışında kalmıştır⁶³.

---

⁶¹ **AYİTER**, Fikir Ürünleri, s. 31; **KINACIOĞLU**, Tarihî Gelişim s. 15; **KINACIOĞLU**, Nazarî Esaslar, s. 553, **ATEŞ**, Uluslararası Sözleşmeler, s. 48.

⁶² **AYİTER**, Fikir Ürünleri, s. 31; **ÖZTRAK**, Fikir ve Sanat Eseleri, s. 12; **ÖZTRAK**, Tarihî Gelişim, s. 6; **EREL**, s. 47-48.

⁶³ **ÖZTRAK**, Fikir ve Sanat Eseleri, s. 13; **ÖZTRAK**, Tarihî Gelişim, s. 6-7.

Türkiye'nin Bern Sözleşmesi'ne katılımı 28.08.1951 tarihli ve 5777 sayılı Kanunla Bakanlar Kurulu'na verilen yetkiyle mümkün olabilmıştır. Türkiye, Bern Sözleşmesi'nin 26 Haziran 1948'de Brüksel'de değiştirilen metnine katılmış olup, tercüme hususunda, Sözleşmenin 1896 tarihli Paris Metni m. 5'de yer alan şartlarından yararlanmayı saklı tutmuştur. Bu itibarla, on yıl önce yayımlanmış olan eserlerin, Türkçeye herhangi bir ücret ödenmeksizin serbestçe tercüme edilebilmesi imkânı sağlanmıştır⁶⁴.

Türkiye, Sözleşmenin 24 Temmuz 1979 tarihinde tadil edilmiş Paris metnini, m. 33'ün 1 nolu paragrafına ihtirazî kayıt koyarak, 1995 yılında 4117 sayılı Kanunla kabul etmiş, 2003/6170 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Sözleşmeye katılım uygun bulunmuştur⁶⁵. Sözleşme metni, "Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesi" olarak, TBMM'ye sunulmuştur⁶⁶.

b) Evrensel Telif Hakları Sözleşmesi

Amerika Birleşik Devletleri ve Güney Amerika ülkeleri, hukuk sistemlerinin Avrupa fikir ve sanat hukuku ilkelerine uymamasından dolayı Bern Sözleşmesi'ne taraf olmamışlardır. Avrupa ve Amerikan fikir ve sanat eserleri hukuku arasında bir uzlaşmaya varmak üzere, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)'nün öncülüğünde 6 Eylül 1952 tarihinde Cenevre'de Evrensel Telif Hakları Sözleşmesi imzalanmıştır⁶⁷. Anılan Sözleşme, 24 Temmuz 1971 tarihinde Paris'te revize edilmiştir.

---

⁶⁴ **AYİTER**, söz konusu çekincenin Türk telif hukuku açısından olumsuz sonuçlar doğurduğunu savunmaktadır. Yazar, önemli ve güncel eserlerin Türkçeye çevrilmesi için on yıl beklenilemeyeceğini, bu eserlerin telif hakkı ödenerek derhal Türkçeye çevrilmesi gerektiğini belirtmektedir. On yıllık taviz hükmünden yararlanan eserlerin nitelsiz eserler olmalarının yanı sıra, gerek Türkçeye ucuza çevrilmiş olmaları, gerekse özensiz biçimde basılmış olmaları sebebiyle Türk yazarların eserleri yönünden gümrüksüz ve kontrolsüz bir rakip olduklarını ileri sürmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **AYİTER**, Fikir Ürünleri, s. 32.

⁶⁵ RG. 21.10.2003, S. 25266.

⁶⁶ 6 Mart 1995 tarihli 1/95 sayılı Türkiye-Avrupa Topluluğu Ortaklık Konseyi Kararı'nın 8 numaralı Eki m. 3'de, Türkiye'nin bu Kararın yürürlüğe girmesinden önce, Bern Sözleşmesi'nin 1971 tarihli Paris Senedi'ne katılımı öngörülmüştür.

⁶⁷ **TRITTON**, Guy, Intellectual Property in Europe, London 2008, s. 476. **STERLING**, Amerika Birleşik Devletleri'nin Bern Sözleşmesi'ne taraf olmamasının gerekçelerini şu şekilde sıralandırmaktadır:

1) Amerikan hukukunda, Bern Sözleşmesi'nin aksine eser sahibinin korumadan yararlanabilmesi için bir takım formaliteleri yerine getirmesinin öngörülmesi,

Eser sahiplerinin korunması konusunda, Bern Sözleşmesine nispeten düşük seviyede bir koruma sağlayan bu Sözleşmeye, hem Bern hem de Buenos Aires Sözleşmesi'ne taraf devletlerin büyük kısmı katılmıştır. Sözleşme Amerika Kıtası Devletleri ile Avrupa Devletleri hukuk sistemleri arasında köprü kurma rolünü üstlenmeyi amaçlamaktadır⁶⁸. Türkiye anılan Sözleşmenin tarafı değildir⁶⁹.

Taraf devletler Sözleşme m. 3 hükmü uyarınca, eser sahibinin korumadan yararlanabilmesi için kayıt, tevdi, tescil, ihbar, noter senedi, harç ödenmesi, eserin o ülkede imâli veya yayımlanması gibi birtakım formalitelerin yerine getirilmesini öngörebilirler. Bununla birlikte taraf devletlerin, Sözleşme kapsamında korunan ve kendi vatandaşlığını taşımayan eser sahiplerinin ilk kez ülke sınırları dışında yayımlanmış eserleri yönünden, belli şartlar altında bu formalitelerin yerine getirilmiş olduğunu kabul edecekleri öngörülmüştür. Bunun için söz konusu eserlerin tüm nüshalarının eser veya telif hakkı sahibinin rızası ile yayımlanmış olması ve ilk yayımlanma anından itibaren © sembolünün yanı sıra, telif hakkı sahibinin adı ve ilk yayımlanma tarihini taşıması gerekmektedir. Anılan hususların, telif hakkı iddiasını uygun bir biçimde bildirecek şekilde, eserin üzerine yerleştirilmesi gerekmektedir.

Bern Sözleşmesi ile mukayese edildiğinde, Sözleşme ile sağlanan korumanın Bern Sözleşmesi'ne nispeten hafif kaldığı görülmektedir. Zira Sözleşme asgarî haklar sistemini benimsememiştir. Bunun yanı sıra manevî hakların tanınması yönünden üye devletlere herhangi bir yükümlülük getirmemiştir. Diğer taraftan, Bern Sözleşmesi'nde eser sahibine

---

2) Eser sahibinin eserin yayınlanmasından itibaren 56 yıl süre korunabileceğini öngören Amerikan Hukukunun, Bern Sözleşmesi'nde yer alan, eser sahibinin ömrü boyunca ve ölümünden itibaren 50 yıl süre ile korunacağına ilişkin düzenlemeden farklılık taşıması,

3) Eser sahibine manevî haklar tanınmasını zorunlu kılan Bern Sözleşmesi karşısında, manevî haklar yönünden Amerikan hukukunda öngörülen korumanın yeterliliği hususunda birtakım şüphelerin mevcut olması.

Ayrıntılı bilgi için bkz. **STERLING** s. 21-22.

⁶⁸ **TEKİNALP**, Fikrî Mülkiyet, 70; **AYİTER**, Fikir Ürünleri, s. 26; **ÖZTRAK**, Fikir ve Sanat Eseleri, s. 10-11; **ÖZTRAK**, Tarihî Gelişim, s. 4; **EREL**, s. 41; **ATEŞ**, Uluslararası Sözleşmeler, s. 22-23; **ATEŞ**, Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması, s. 44; **DARDAĞAN**, s. 21.

⁶⁹ Türkiye'nin Evrensel Telif Hakları Sözleşmesi'ne katılmasının Amerika Birleşik Devletleri ve Eski Sovyetler Birliği ülkeleri ile fikir ve sanat eserleri hukuku alanında doğrudan ilişki kurmasını sağlayacağı, bu sebeple, Ülkemizin anılan Sözleşmeye katılması gerektiği yönündeki görüş için bkz. **AYİTER**, Fikir Ürünleri, s. 32.

hayatı boyunca ve ölümünden itibaren 50 yıl süre ile koruma sağlanmasına karşılık, bu Sözleşmede eser sahibine hayatı boyunca ve ölümünden itibaren en az yirmi beş yıl süre ile koruma sağlanması öngörülmüştür.

Amerika Birleşik Devletleri'nin yanı sıra, Bern Sözleşmesi'ne taraf olan pek çok ülke ve Bern Sözleşmesi'ne katılmaya hazır olmayan gelişmekte olan ülkeler bu Sözleşmenin tarafı olmuşlardır. Bunun yanı sıra, yine Bern Sözleşmesine taraf olmayan ve o tarihlerde diğer ülkeler ile telif hakları konusunda yoğun bir ilişkisi olmayan eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği de bu Sözleşmeye taraf olma iradesini göstermiştir. Bu durum, Sözleşmenin kayda değer başarısı olarak nitelendirilmektedir⁷⁰.

c) **Dünya Fikrî Mülkiyet Örgütü (WIPO) Kuruluş Sözleşmesi**

14 Temmuz 1967'de Stockholm'de Dünya Fikrî Mülkiyet Örgütü Kuruluş Sözleşmesi imzalanmış ve Sözleşmenin adından da anlaşılacağı üzere, "Dünya Fikrî Mülkiyet Örgütü" adını taşıyan yeni bir teşkilat kurulmuştur. 1970 yılında yürürlüğe giren Sözleşmede, 28 Eylül 1979 yılında çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Türkiye anılan Sözleşmeye 14.08.1975 tarihli ve 7/10540 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile katılmıştır⁷¹.

Dünya Fikrî Mülkiyet Örgütü'nün geçmişi 1883 tarihli "Sınaî Mülkiyetin Himayesine İlişkin Paris İttihadı Mukavelenamesi" ve 1886 tarihli "Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesi"ne dayanmaktadır. Her iki Sözleşme de, Sözleşmeye konu hakların etkin bir biçimde korunmasını sağlamak üzere milletlerarası bir büronun kurulmasını öngörmekteydi. Anılan Sözleşmeler kapsamında kurulan bürolar 1893 yılında birleştirilmiş ve 1970 yılında, Dünya Fikrî Mülkiyet Örgütü Sözleşmesi'nde öngörüldüğü üzere Dünya Fikrî Mülkiyet Örgütü kurulmuştur⁷².

---

⁷⁰ **STERLING**, s. 22. Telif Hakları Sözleşmesi'nin daha geniş bir milletlerarası koruma için sıçrama tahtası olma işlevini yerine getirdiği, Çin Halk Cumhuriyeti'nin 1992 yılında Evrensel Telif Hakları Sözleşmesi yerine Bern Sözleşmesi'ni imzalamasının bunun bir göstergesi olduğu yönündeki görüş için bkz. **STERLING** s. 22.

⁷¹ RG. 19.11.1975, S. 15417.

⁷² <http://www.wipo.int/about-wipo/en/history.html>.

1974 yılında Birleşmiş Milletler örgütleri sistemi içinde uzman bir kuruluş halini alan Dünya Fikrî Mülkiyet Örgütü'nün amacı, üye devletler ve milletlerarası kuruluşlarla işbirliği vasıtasıyla, tüm dünyada fikrî mülkiyetin korunmasını teşvik etmektir. Söz konusu Örgüt, fikrî mülkiyetin korunmasına ilişkin millî mevzuat ve usullerin uyumlaştırılmasını, endüstriyel mülkiyet haklarına yönelik milletlerarası başvurular için hizmet sağlamayı ve fikrî mülkiyet haklarına ilişkin bilgi paylaşımını amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra, gelişmekte olan ülkeler ile diğer ülkelere hukukî ve teknik destek sağlamak, fikrî mülkiyet haklarına ilişkin uyuşmazlıkların çözümünü kolaylaştırmak, fikrî mülkiyete ilişkin önemli bilgileri muhafaza etmek, bu bilgilere ulaşma ve bu bilgilerden yararlanmada bilgi teknolojisinin kullanımına öncülük etmek Örgütün amaçları arasında yer almaktadır⁷³.

**d) Dünya Ticaret Örgütü (WTO) Kuruluş Anlaşması ve 1C Sayılı EKİ
(Ticaretle Bağlantılı Fikrî Mülkiyet Hakları Anlaşması-TRIPS Anlaşması)**

Fikrî haklar alanındaki bir diğer önemli sözleşme, 15 Nisan 1994 tarihinde Fas'ın Marakeş şehrinde imzalanan Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması'dır. Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'na (GATT) istinaden yürütülen son müzakere turu olan Uruguay Turu (1986-1995) sonucunda 1 Ocak 1995'de kurulmuştur. Serbest ticaretin gerçekleştirilmesinde önemli işlev üstlen ve bir ticarî kurallar sistemini yöneten Örgüt, ticarî anlaşmaların hükümetlerarası müzakeresi için bir forumdur. Bunun yanı sıra Örgüt, ticarî ihtilaflarının hükümetlerarası çözüm zeminidir⁷⁴. Türkiye Dünya Ticaret Örgütü Anlaşması'nı 26.01.1995 tarih ve 4067 sayılı Kanun'la uygun bularak, Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olmuştur.

Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması'nın 1C sayılı Eki olan, Ticaretle Bağlantılı Fikrî Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPS Anlaşması) 1 Ocak 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye bu Anlaşmaya 95/1 sayılı Avrupa Birliği Ortaklık Konseyi Kararı'nın 8

⁷³ <http://www.wipo.int/about-wipo/en/history.html>.

⁷⁴ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact1_e.htm

numaralı Eki uyarınca katılmıştır⁷⁵. Bağlantılı haklar konusunda da düzenlemeler de içeren TRIPS Anlaşması, tüm fikrî ve sınaî haklar açısından son derece önemli milletlerarası standartlar getirmektedir⁷⁶.

TRIPS Anlaşması'nda, fikrî mülkiyet haklarının korunması ve bu hakların uygulanmasına ilişkin farklılıkların mevcudiyetinin ve milletlerarası ticarete taklit mallara uygulanabilir çok taraflı ilkeler, kurallar ve disiplinler sisteminin bulunmamasının, milletlerarası ticarî ilişkilerde giderek artan bir gerginliğe yol açtığı kabul edilmiştir. Bu soruna çözüm getirmeyi amaçlayan Anlaşmada, GATT temel ilkelerinin ve ilgili milletlerarası fikrî mülkiyet sözleşmelerinin uygulanabilirliği, yeterli fikrî mülkiyet hakları şartı, bu haklar için etkin icraî tedbirler, çok taraflı ihtilafların çözümü ve milletlerarası sözleşmeler ele alınmıştır⁷⁷.

TRIPS Anlaşması'nda, Paris Sözleşmesi, Bern Sözleşmesi, Roma Sözleşmesi ve Entegre Devrelere İlişkin Fikrî Mülkiyet Anlaşması'nda öngörülen normlar kabul edilmiştir. Bunun yanı sıra, fikrî hakların korunmasına ilişkin idarî ve hukukî tedbirler öngörülmüştür. Bu niteliği itibariyle Anlaşma, sınaî ve fikrî haklar, bağlantılı haklar ile sınaî mülkiyet hakları konusunda düzenlemeler getiren sözleşmelerin öngördüğü koruma ilkelerini daha da güçlendirerek kabul etmiş ve bu sözleşmelerin uygulama alanını genişletmiştir⁷⁸.

---

⁷⁵ RG. 29.01.2005, S. 22186. 6 Mart 1995 tarihli 1/95 sayılı Türkiye-Avrupa Topluluğu Ortaklık Konseyi Kararı'nın 8 numaralı Eki m. 1'de, Türkiye'nin, bu Kararın yürürlüğe girmesinden itibaren en geç üç yıl içinde TRIPS Anlaşması'nı uygulamaya koymayı taahhüt ettiği ifade edilmiştir.

⁷⁶ TRIPS Anlaşma'ndan önceki durum ve söz konusu Anlaşma'nın etkileri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **SEMİZ**, Özgür, "Ticarette Bağlantılı Fikrî Mülkiyet Hakları Sözleşmesi (TRIPS) : Öncesi ve Sonrası", LFSHD., 2011, C.7, S. 27, s. 509-520. TRIPS Anlaşması'nın taklit ve korsan mal ticaretinin önlenmesine ilişkin olarak öngördüğü hukukî, cezaî ve idarî düzenlemeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **ATEŞ**, Mustafa, "Taklit ve Korsan Malların Uluslararası Ticareti ve GATT-TRIPS Anlaşmasının Bu Ticaretin Önlenmesine İlişkin Hükümleri", ABFMRHD., 2003, C. 3, S. 1, s. 13-64.

⁷⁷ http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/ursun_e.htm#nAgreement. **ATEŞ**, Anlaşmanın hedeflerini, fikrî mülkiyet alanında evrensel düzeyde minimum standartlar tespit etmek, fikrî mülkiyet haklarının korunmasına ilişkin tedbirleri belirlemek ve bunların etkin bir biçimde uygulanmasını sağlamak, çok taraflı ihtilafların çözümü için usul ve esaslar ortaya koymak olarak sıralamaktadır. Bkz. **ATEŞ**, Taklit ve Korsan Mallar, s. 23.

⁷⁸ **ATEŞ**, Taklit ve Korsan Mallar, s. 22-23; **ATEŞ**, Uluslararası Sözleşmeler, s. 25-26; **ATEŞ**, Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması, s. 49.

TRIPS Anlaşması m. 9'da, üye devletlerin Bern Sözleşmesi m. 1-21'e ve Ekine riayet edecekleri ifade edilmiştir. Bununla birlikte Anlaşma'da, manevî hakların korunması yönünden Bern Sözleşmesi'ne bir istisna getirilmiştir. Anılan maddede, üye devletlerin Bern Sözleşmesi mükerrer m. 6'da düzenlenen veya bu maddeden kaynaklanan eser sahibinin manevî haklarına ilişkin olarak, TRIPS Anlaşması kapsamında herhangi bir hak veya yükümlülüğe sahip olmadıkları ifade edilmiştir. Bu sebeple, manevî hakların ihlâli halinde Anlaşmada öngörülen yaptırımların uygulanması söz konusu değildir⁷⁹.

TRIPS Anlaşması'nda "*millî işlem ilkesi*" ve "*en çok kayrılan (en ziyade müsaadeye mazhar) millet ilkesi*" benimsenmiştir. Millî işlem ilkesine ilişkin düzenleme getiren m. 3'de, üye devletlerin fikrî mülkiyetin korunmasına ilişkin olarak, diğer üye devlet vatandaşlarını, kendi vatandaşlarından daha az avantajlı bir muameleye tâbi tutamayacakları belirtilmiştir. Anılan hükümde, 1967 tarihli Paris Sözleşmesi, 1971 tarihli Bern Sözleşmesi, Roma Sözleşmesi veya Entegre Devrelere İlişkin Fikrî Mülkiyet Anlaşması'nda öngörülen istisnalar saklı tutulmuştur. Bununla birlikte, icracı sanatçılar, fonogram yapımcıları ve radyo-televizyon kuruluşlarına ilişkin olarak, millî işlem ilkesi ancak TRIPS Anlaşması'nda öngörülen haklar yönünden uygulama alanı bulmaktadır.

En çok kayrılan millet ilkesine ilişkin düzenleme Anlaşma m. 4'de yer almaktadır. Buna göre, bir üye devlet tarafından fikrî mülkiyetin korunmasına ilişkin olarak diğer bir devletin vatandaşlarına sağlanan avantaj, kayırma, ayrıcalık veya muafiyetin, derhal ve şartsız olarak tüm üye devlet vatandaşlarına da tanınması gerekmektedir.

TRIPS Anlaşması, diğer milletlerarası hukuk düzenlemelerinden farklı iki temel amaç taşımaktadır. Bu amaçlardan ilki, Anlaşmada belirtilen hakların tanınması ve korunması konusunda üye devletleri milletlerarası nitelikte bir taahhüt altına sokmak, ikincisi ise

---

⁷⁹ Kendi iç hukukunda eser sahibinin manevî haklarını açıkça tanımamış olan ve bu haklar yönünden TRIPS Anlaşması'nda öngörülen milletlerarası denetim mekanizmasına tâbi olmak istemeyen ABD, hazırlık görüşmeleri sırasında, Anlaşmaya Bern Sözleşmesi'ne riayet edilmesine ilişkin hüküm konulmasına itiraz etmiştir. Bu sebeple, TRIPS Anlaşması'nda bu yönde bir istisnaya yer verilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. OKUTAN, s. 247.

taahhütlerini yerine getirilmeyen devlete yaptırım uygulamaktır⁸⁰. Bunun yanı sıra, Anlaşmanın uygulanmasından doğacak uyuşmazlıkları çözüme bağlayacak ve Anlaşmanın etkin bir biçimde uygulanmasını sağlayacak milletlerarası bir çözüm mekanizması da öngörülmüştür.

e) **WIPO Telif Hakları Andlaşması**

WIPO tarafından 20 Aralık 1996'da Cenevre'de kabul edilen WIPO Telif Hakları Andlaşması fikir ve sanat eserleri sahiplerinin milletlerarası alanda korunmasına ilişkin en son milletlerarası düzenleme olma niteliğini taşımaktadır. Bahse konu Andlaşma, Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesi'ne taraf olmasalar dahi, bu Andlaşmaya taraf olan devletleri, Bern Sözleşmesi'nin 24 Temmuz 1971 tarihli Paris Metni m. 1-21 hükümlerine ve Eki'ne uymakla yükümlü tutmaktadır.

İnternet yönünden Andlaşmada yer alan en önemli hak, edebiyat ve sanat eseri sahiplerinin, eserlerinin, bireylerin kendi seçtikleri yer ve zamanda erişim sağlayabilecekleri şekilde, telli veya telsiz olarak kamunun erişimine sunulmasına izin verme veya yasaklama hususundaki münhasır hakkıdır⁸¹.

Andlaşmada telif haklarının korunması konusunda iki önemli düzenleme yer almaktadır. Andlaşma m. 4'de, hangi yöntem veya biçimle ifade edilirse edilsin, bilgisayar programlarının Bern Sözleşmesi m. 2 anlamında edebiyat eseri olarak korumadan yararlanacağı ifade edilmiştir. Andlaşma m. 5'de ise, hangi biçimde olursa olsun, içeriğinin seçimi veya düzenlenmesi fikrî bir yaratıcılık içeren veri ya da diğer öğelerin derlenmesinin, yaratıcı düşünce olarak korunacağı hükme bağlanmıştır.

Taraf devletler, kendilerine tanınan haklar çerçevesinde eser sahiplerince kullanılan teknolojik tedbirlerin (meselâ şifreleme) etkisiz hale getirilmesini, ayrıca eserleri veya

---

⁸⁰ ATEŞ, Taklit ve Korsan Mallar, s. 49.

⁸¹ MORT, A. Susan, "The WTO, WIPO & the Internet: Confounding the Borders of Copyright and Neighboring Rights" (HeinOnline-8 Fordham Intell. Prop. Media & Ent. L.J. 200 1997-1998), s. 200; TRITTON, s. 484.

sahiplerini tanıtan veriler gibi eser sahiplerinin haklarının yönetimi (meselâ, lisans verme, telif ücretlerinin dağıtımı veya toplanması) için gerekli olan bilgilerin (hak yönetimi bilgilerinin) ortadan kaldırılmasını veya değiştirilmesini engelleyecek hukukî tedbirler öngörmekle yükümlü kılınmıştır⁸².

Andlaşma m. 14 uyarınca taraf devletler, andlaşmanın uygulanmasını sağlayacak gerekli tedbirleri hukuk sistemlerine uygun olarak almayı taahhüt etmişlerdir. Buna göre taraf devletler, Andlaşma kapsamında koruma altına alınan hakların herhangi bir şekilde ihlâlüne karşı etkin eylemlere imkân veren icraî prosedürleri iç hukuklarında sağlamakla yükümlüdürler. Söz konusu eylemler, ihlâlleri önleyecek ve gelecekteki ihlâller için caydırıcılık sağlayacak ivedi tedbirleri içermelidir.

Andlaşmada başlıca görevi Andlaşmanın sürekliliği ve gelişimine ilişkin hususları ele almak olan “Taraf Devletler Meclisi” kurulması öngörülmüştür. Andlaşmayla ilgili idarî görevlerin ise, WIPO Sekreteryası tarafından yürütülmesi hükme bağlanmıştır.

Türkiye’nin Andlaşmaya katılımı 02.05.2007 tarihli ve 5647 sayılı Kanun’la kabul edilmiştir⁸³.

2. BÖLGESEL NİTELİKLİ MİLLETLERARASI DÜZENLEMELER

a) Amerika Kıtasındaki Düzenlemeler

Bern Sözleşmesi’ni takiben, yedi Güney Amerika ülkesi tarafından 1889 tarihli Montevideo Sözleşmesi imzalanmıştır. Bern Sözleşmesine paralel hükümlerin yer aldığı bu Sözleşmeye Amerika Birleşik Devletleri taraf değildir. Bununla birlikte, Sözleşme Amerika

---

⁸² Andlaşma m. 11’de taraf devletler, eser sahiplerince bu Andlaşma ve Bern Sözleşmesi kapsamında sahip oldukları haklardan yararlanmalarında kullanılan ve ilgili eser sahiplerince yetki verilmeyen veya kanun tarafından izin verilmeyen esere yönelik eylemleri kısıtlayan etkin teknolojik tedbirlerin etkisiz hale getirilmesine karşı yeterli hukukî koruma ve etkin hukukî tedbirler sağlamakla yükümlü tutulmuşlardır. Andlaşma m. 12’de ise taraf devletler, yetkisiz olarak elektronik hak yönetim bilgilerinin değiştirmesini ya da ortadan kaldırmasını, ayrıca elektronik hak yönetim bilgilerinin izinsiz değiştirildiği ya da ortadan kaldırıldığı bilinen eserlerin veya eser nüshalarının yetkisiz olarak dağıtılmasını, dağıtmak üzere ithal edilmesini, radyo ve televizyonla yayınlanması veya topluma iletmesini engelleyecek yeterli ve etkin hukukî tedbirleri almakla yükümlü tutulmuşlardır.

⁸³ RG. 08.05.2007, S. 26516.

Kıtası'nda fikir ve sanat eseri sahiplerine koruma sağlayan ilk milletlerarası düzenleme olması sebebiyle önem arz etmektedir⁸⁴.

Montevideo Sözleşmesi'ni, 27 Ocak 1902 tarihinde on yedi Amerika ülkesi tarafından Meksiko'da imzalanan Meksiko Sözleşmesi, 23 Ağustos 1906 tarihinde on dokuz Amerika ülkesi tarafından Rio de Janeiro'da imzalanan Rio de Janeiro Sözleşmesi, 11 Ağustos 1910'da yirmi Amerika ülkesi tarafından Buenos Aires'te imzalanan Buenos Aires Sözleşmesi, 17 Haziran 1911'de Caracas'ta imzalanan Caracas Sözleşmesi, 18 Şubat 1928'de Havana'da imzalanan Havana Sözleşmesi ve 1946 yılında imzalanan Washington Sözleşmesi takip etmiştir⁸⁵. Diğer taraftan, Amerika Birleşik Devletleri, Meksika ve Kanada arasında imzalanan ve 1 Ocak 1994 tarihinde yürürlüğe giren Kuzey Amerika Serbest Ticaret Sözleşmesi (NAFTA)'nın 17. bölümünde fikrî haklara ilişkin düzenlemeler yer almaktadır.

b) Avrupa Birliği Düzenlemeleri

Avrupa Birliği'nde fikir ve sanat eserlerine ilişkin üye ülkelerin mevzuatının uyumlaştırılması, 1988 yılında Topluluk Komisyonunca hazırlanan raporda ilk kez ortaya konulmuştur. Eser sahibinin hakları ve teknolojik gelişmelerin ele alındığı söz konusu raporda, Avrupa Topluluğu'nun ortak pazarın işleyişini sağlamakla yükümlü olduğunun altı çizilmiştir. Bunun yanın sıra, fikrî ürünlerin sınır ötesi ticaretini engellemek suretiyle pazarın işleyişini önemli ölçüde bozan ve rekabeti engelleyen iç hukuk düzenlemeleri ve uygulamaları arasındaki farklılıkların ortadan kaldırılması gerektiği ifade edilmiştir. Raporda, fikrî ürünlerin çoğaltılması ve yayılmasına ilişkin teknolojik gelişmelerin, millî sınırları fiilen ortadan kaldırdığı ve dolayısıyla millî hukukun uygulanmasını etkisiz bıraktığı dile getirilmiştir. Rapora göre, teknolojik gelişmeler fikrî ürün sahiplerine ürünlerini gerek ülke,

---

⁸⁴ **TEKİNALP**, Fikrî Mülkiyet, s. 69; **ÖZTRAK**, Fikir ve Sanat Eseleri Üzerindeki Haklar, s. 9-10; **ÖZTRAK**, Tarihî Gelişim, s. 3; **EREL**, s. 40.

⁸⁵ **ÖZTRAK**, Fikir ve Sanat Eseleri, s. 9; **ÖZTRAK**, Tarihî Gelişim, s. 3; **TEKİNALP**, Fikrî Mülkiyet, s. 69-70, **DARDAĞAN**, s. 21, **ERDİL**, s. 12. 1910 tarihli Buenos Aires Sözleşmesi, on yedi üyesi olan ve Amerika Birleşik Devletleri'nin de katıldığı önemli bir milletlerarası sözleşmedir. Sözleşmede, üye ülkelerin vatandaşlığına sahip veya ikametgâhı üye ülkelerde bulunan eser sahiplerine münhasır haklar tanınmıştır.

gerek Avrupa çapında, gerekse küresel çapta ve gün geçtikçe artan bir hızla tanıtma imkânı sağlaması sebebiyle olumlu bir yöne sahiptir. Bununla birlikte, bu gelişmeler fikrî ürünlerden yararlanılmasının kontrolünü neredeyse imkânsız hale getirerek, millî hukuk düzenlemeleri ve milletlerarası sözleşmelere dayalı fikrî hak korumasını etkisizleştirmesi sebebiyle olumsuz bir yönü de barındırmaktadır. Raporda ayrıca, fikrî ürünlerin hızlı ve kapsamlı bir biçimde yayılmasına fırsat sağlayan imkânların araştırılması gerektiği belirtilmiştir. Kültür hayatını zenginleştiren yeni fikrî ürünlerin meydana getirilmesinin teşviki için fikrî ürünlere hukukî koruma sağlanmasının yanı sıra, bu ürünlerin tâbi olduğu yeni yayılma ve yararlanma yöntemleri sebebiyle, fikrî hak sahiplerine malî haklara ilişkin ek avantajlar sağlanması gerektiği de ifade edilmiştir⁸⁶. Söz konusu raporun akabinde yayımlan 1995 tarihli “Bilgi Toplumunda Eser Sahibinin Hakları ve Bağlantılı Haklara İlişkin Avrupa Komisyonu Raporu” ile dijitalizasyonunun bu alanda ortaya çıkardığı meseleler ele alınmıştır. Raporda aynı zamanda, fikrî mülkiyet haklarının kapsamının genişletilmesine ilişkin pek çok öneride bulunulmuştur⁸⁷.

Avrupa Birliğinin fikrî haklar alanındaki en önemli düzenlemelerin başında 14 Mayıs 1991 tarih ve 91/250 sayılı Bilgisayar Programlarının Korunmasına Dair Konsey Direktifi gelmektedir. Bunu müteakiben 14 Mayıs 1992 tarihli Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklar ve Komşu Haklara Arttırılmış Koruma Sağlanmasına İlişkin Konsey İlke Kararı kabul edilmiştir. Yine 19 Kasım 1992 tarihli ve 92/100 sayılı Fikrî Mülkiyet Alanında Kiralama ve Ödünç Verme Hakkı ve Eser Sahibinin Haklarına Bağlantılı Bazı Haklara İlişkin Konsey Direktifi ile 27 Eylül 1993 tarihli ve 93/83 sayılı Uydu Yayıncılığı ve Kablo ile Yeniden İletimde Uygulanacak Eser Sahibi Hakları ve Bağlantılı Haklarla İlgili Bazı Kuralların Koordinasyona İlişkin Konsey Direktifi’ni anmak gerekir. Ayrıca 29 Ekim 1993 tarihli ve 93/98 sayılı Eser Sahibi Haklarının ve Bazı Bağlantılı Hakların Koruma Sürelerinin

---

⁸⁶ Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology – COM (88) 172.

⁸⁷ Green Paper on Copyright and Related Rights in the Information Society-COM (5) 382.

Uyumlaştırılmasına İlişkin Konsey Direktifi, 11 Mart 1996 tarihli ve 96/9 sayılı Veri Tabanlarının Korunmasına Dair Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi, 22 Mayıs 2001 tarihli ve 2001/29 sayılı Bilgi Toplumunda Eser Sahibi Haklarına ve Bağlantılı Haklara İlişkin Bazı Yönlerin Uyumlaştırılmasına İlişkin Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi bu alanda anılması gereken düzenlemelerdir. Bu alanda anılacak başka düzenlemeler de bulunmaktadır. Bunlar arasında, 12 Aralık 2006 tarihli ve 2006/115 sayılı Fikrî Mülkiyet Alanında Kiralama ve Ödünç Verme Hakkı ve Eser Sahibinin Haklarına Bağlantılı Bazı Haklara İlişkin Konsey Direktifi, 12 Aralık 2006 tarihli ve 2006/116 sayılı Eser Sahibi Haklarının ve Bazı Bağlantılı Hakların Koruma Sürelerinin Uyumlaştırılmasına Yönelik Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi ve nihayet 2006/116 sayılı Eser Sahibi Haklarının ve Bağlantılı Hakların Koruma Sürelerinin Uyumlaştırılmasına Yönelik Direktifi Değiştiren 27 Eylül 2011 tarihli ve 2011/77 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi sayılabilir.

Yukarıda zikredilen düzenlemelerle, Avrupa Birliği içinde fikrî hakların etkin bir biçimde korunmasını sağlamak amacıyla, üye ülke mevzuatlarının uyumlaştırılması hedeflenmiştir. Avrupa Birliği'nde bu amaca yönelik çabalar hâlen devam etmektedir. Nitekim 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile önemli ölçüde değiştirilen Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın 118. maddesinde bu husus açıkça ifade edilmiştir. Anılan hükme göre, Avrupa Parlamentosu ve Konsey, iç pazarın kuruluşu ve işleyişi çerçevesinde, olağan yasama usulü uyarınca hareket ederek, fikri mülkiyet haklarının Birlik içinde yeknesak biçimde korunmasını sağlamak amacıyla, Avrupa fikrî mülkiyet haklarının oluşturulmasına ve Birlik düzeyinde merkezi izin, koordinasyon ve denetim düzenlemelerinin yapılmasına ilişkin tedbirleri kabul etmekle yükümlüdür.

SONUÇ

Fikrî haklar alanında ilk düzenlemeler matbaanın icadı ve Avrupa'ya yayılması ile birlikte görülmektedir. Bu düzenlemeler, idarî otoriteler tarafından matbaacılara tanınan basım imtiyazları şekilde ortaya çıkmıştır. Adından da anlaşılacağı üzere bu imtiyazlar, eser sahibi olan yazarlara değil, basım sanatına ilişkin bir koruma sağlamaktaydı. Bu sebeple, 18. yüzyıla kadar eser sahibinin haklarının gerçek anlamada koruma altına alınmış olduğundan söz edilmesi mümkün değildir.

18. yüzyılda fikrî mülkiyet teorisinin etkisi ile birlikte, başta İngiltere olmak üzere çeşitli Avrupa ülkeleri kanunî düzenlemeler yoluyla eser sahiplerine hukukî koruma sağlamışlardır. Millî kanunların sağladığı koruma, yalnızca bu kanunların yürürlükte olduğu ülke ile sınırlıdır. Bu sebeple, ülke sınırları dışına yayılabilme kabiliyetine sahip olan ve yayılma hızı teknolojide yaşanan gelişmelerle gün geçtikçe artan fikrî hakların, yalnızca millî kanunlar yoluyla korunması mümkün değildir. Bu durum, 19. yüzyılda fikrî hakların milletlerarası düzenlemeler yoluyla korunması gerekliliğini ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak, bu yüzyıldan başlamak üzere günümüze kadar uzanan süreçte, söz konusu hakların etkin bir biçimde korunmasını sağlamak üzere, gerek evrensel gerekse bölgesel nitelikli pek çok milletlerarası düzenleme yapılmıştır.

Gelişim süreci hâlen devam etmekte olan fikrî haklar, günümüzün en dinamik alanlarından biridir. Zira yaşanan teknolojik gelişmeler, fikrî haklar alanındaki hukukî düzenlemeleri önemli ölçüde etkilemektedir.

KISALTMALAR

ABFMRHD.	: Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi
age.	: adı geçen eser
AÜHFD.	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBFD.	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
bkz.	: bakınız
C.	: Cilt
dpn.	: dipnot
FSEK.	: 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
GATT.	: The General Agreement on Tariffs and Trade (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması)
İÜİFD.	: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi
LFSHD.	: Legal Fikri ve Sınai Haklar Dergisi
m.	: madde
RG.	: Resmî Gazete
s.	: sayfa
S.	: Sayı
TRIPS.	: Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights (Ticaretle Bağlantılı Fikrî Mülkiyet Hakları)
UNESCO.	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
vd.	: ve devamı
WIPO.	: World Intellectual Property Organization (Dünya Fikrî Mülkiyet Örgütü)
WTO.	: World Trade Organization (Dünya Ticaret Örgütü)

BİBLİYOGRAFYA*⁸⁸

ADENEY, Elizabeth : The Moral Rights of Authors and Performers, New York 2006.

ARNOLD, Richard : Performers' Rights, London 2004.

ATEŞ, Mustafa : “Taklit ve Korsan Malların Uluslararası Ticareti ve GATT-TRIPS Anlaşmasının Bu Ticaretin Önlenmesine İlişkin Hükümleri”, ABFMRHD., 2003, C. 3, S. 1, s. 13-64 (Kısaltılmışı: ATEŞ, Taklit ve Korsan Mallar).

----- : “Fikrî Haklar ve Bağlantılı Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye”, Ankara Barosu Fikrî Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi, 2006, C. 6, S. 1, s. 15-53, (Kısaltılmışı: ATEŞ, Uluslararası Sözleşmeler).

----- : Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması, Ankara 2003 (Kısaltılmışı: ATEŞ, Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması).

AYİTER, Nuşin : Hukukta Fikir ve Sanat Ürünleri, Ankara 1981 (Kısaltılmışı: AYİTER, Fikir Ürünleri).

----- : İhtira Hukuku, Ankara 1968 (Kısaltılmışı: AYİTER, İhtira).

---

⁸⁸ *Dipnotlarda geçen eserler yazarların soyadı ile anılmıştır. Aynı yazarın birden fazla eserine yapılan atıflar ile aynı soyadı taşıyan yazarların eserlerine yapılan atıflar , kısaltılmış şekilde parantez içerisinde gösterilmiştir.

- BAINBRIDGE, David I.** : Intellectual Property, Essex 2007.
- BAŞPINAR, Veysel** : Vekilin Özen Borcundan Doğan Sorumluluğu, 2. Baskı, Ankara 2004 (Kısaltılmışı: BAŞPINAR, Özen).
-
- BAŞPINAR, Veysel** : Mülkiyet Hakkını İhlâl Eden Müdâhaleler, Ankara 2009 (Kısaltılmışı: BAŞPINAR, Mülkiyet).
- KOCABEY, Doğan** : İnternette Fikrî Hakların Korunması, Ankara 2007.
- COLSTON, Catherine/**
MIDDLETON, Kirstly : Modern Intellectual Property Right, London 2005.
- DARDAĞAN, Esra** : Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklardan Doğan Kanunlar İhtilâfı, Ankara 2000.
- ERDİL, Engin** : Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunda İşlenme Eserler, İstanbul 2003.
- GEIGER, Christophe**
(Çev.: ŞEHİRALİ, Feyzan, Hayal) : “Fikrî Haklar Bilgiye Serbest Erişimi Engeller mi? Fikrî Haklar Alanında Menfaatler Dengesi”, Hirsch’ten Günümüze Fikrî Haklar Tebliğler, Ankara 2004, s. 33-41.
- GİRİTLİOĞLU, Nejla** : Yayın Sözleşmesi, İstanbul 1967.
- GÖKYAYLA, K. Emre** : Telif Hakkı ve Telif Hakkının Devri Sözleşmesi, Ankara 2001.

- GÜNEŞ, İlhami** : “5728 Sayılı Yasa Sonrası Malî, Manevî Hak ve Bağlantılı Hak İhlalleri”, LFSHD., 2004, S. 14, s. 339-355.
- HİRSCH, E. Ernst** : Hukukî Bakımdan Fikrî Say, C. 1, İstanbul 1942 (Kısaltılmışı: HİRSCH, Fikrî Say).
- : “Bern Sözleşmesi-Genel Mülâhazalar” AÜHFD., 1950, C. 7, S. 1-2, s. 130-145 (Kısaltılmışı: HİRSCH, Bern Sözleşmesi).
- ILGAZ, Deniz** : “Dünyada ve Türkiye’de Sinaî ve Ticarî Mülkiyet Hakları”, YASED (Uluslararası Yatırımcılar Derneği) İnceleme Yarışması, Yayın No: 40, 1992.
- KILIÇOĞLU, Ahmet** : Sinaî Haklarla Karşılaştırmalı Fikrî Haklar, Ankara 2006.
- KINACIOĞLU, Naci** : “Türkiye’de Fikrî Hakların Gelişimi ve Nazarî Esasları”, Prof. Dr. Haluk Tandoğan'ın Hatırasına Armağan, Ankara 1990, s. 547-555 (Kısaltılmışı: KINACIOĞLU, Nazarî Esaslar).
- : “Ülkemizde Fikrî Hakların Gelişimi”, İlim ve Edebiyat Eserlerinde Çoğaltma Yayma Haklarının İhlâli ve Bunun Sonuçları Paneli, Ankara 2000, s. 10-15, (Kısaltılmışı: KINACIOĞLU, Hakların Gelişimi).

MORT, A. Susan

: “The WTO, WIPO & the Internet: Confounding the Borders of Copyright and Neighboring Rights” (HeinOnline-8 Fordham Intell. Prop. Media & Ent. L.J. 200 1997-1998), s. 173-221.

OKUTAN, Gül

: “Türk Milletlerarası Özel Hukukunda Fikir ve Sanat Eserleri”, Prof. Dr. Nihal Uluocak'a Armağan, İstanbul 1999, s. 199-250.

OKTAY, Aydemir

: “Mesenlik Bağışçılık ve Sponsorluk”, İÜİFD., 1997, S. 5, s. 281-293.

ÖZTRAK, İlhan

: Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklar, Ankara 1971 ((Kısaltılmışı: ÖZTRAK, Fikir ve Sanat Eserleri).

: “Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Korunması Yönünden Pozitif Hukuktaki Tarihî Gelişim”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 1970, C. 25, S. 3, s. 1-7, (Kısaltılmışı: ÖZTRAK, Tarihî Gelişim).

SEMİZ, Özgür

: “Bir Kamu Politikası Analizi: Türkiye’de Korsanlıkla Mücadele Odaklı Fikrî Haklar Politikası”, Ankara Barosu Fikrî Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi, 2009, C. 9, S. 4, s. 9-40, (Kısaltılmışı: SEMİZ, Fikri Haklar Politikası).

: “Ticaretle Bağlantılı Fikrî Mülkiyet Hakları Sözleşmesi (TRIPS): Öncesi ve Sonrası”, LFSHD., 2011, C.7, S. 27, s. 509-520 (Kısaltılmışı: SEMİZ, TRIPS).

STERLING, J.A.L.

: World Copyright Law, London 2008.

TEKİNALP, Ünal

: Fikrî Mülkiyet Hukuku, 5. Baskı, İstanbul 2012 (Kısaltılmışı: TEKİNALP, Fikrî Mülkiyet).

: “Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun Eser Sahipleri Açısından Yer ve Kişi İtibariyle Uygulanması”, Prof. Dr. Nihal Uluocak’a Armağan, İstanbul 1999, s. 367-379, (Kısaltılmışı: TEKİNALP, Yer ve Kişi İtibariyle Uygulanma).

TRITTON, Guy

: Intellectual Property in Europe, London 2008.

YÜKSEL, Mehmet

: “Günümüzde Fikrî Mülkiyet Hakları ve Azgelişmiş Ülkeler”, <http://www.hukukrehberi.net/Details.aspx?id=30>

WIPO

: Policy, Law and Use.